

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ida-Maria Annala & Henni Metsänranta

TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUS VAASALAISSA PÄIVÄKODEISSA

Toteutus, merkitys ja tarve

Sosiaali- ja terveysala
2014

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Ida-Maria Annala & Henni Metsänranta
Opinnäytetyön nimi	Tunne- ja turvataitokasvatus vaasalaisissa päiväkodeissa. Toteutus, merkitys ja tarve.
Vuosi	2014
Kieli	suomi
Sivumäärä	84 + 3 liitettä
Ohjaaja	Merja Kaminen & Ahti Nyman

Tämä on työelämälähtöinen opinnäytetyö, jonka toimeksiantajana on Vaasan ensi- ja turvakodin hanke Lapselle vahvat verkostot. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutumista, sen merkitystä ja tarvetta vaasalaisissa päiväkodeissa. Tutkimusongelmia on siis kolme, ja ne ovat kaikki yhtä merkityksellisiä tutkimuksen kannalta.

Teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja teemoja: tunteet, turvallisuus, tunne- ja turvataitokasvatus, varhaiskasvatus, kiintymyssuhde, lapsen itsetunnon sekä sosiaalisten taitojen kehitys. Teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään myös lasten oikeuksia ja päivähoitolakia.

Tutkimus on kvalitatiivinen, mutta aihetta analysoidaan sekä kvalitatiivisten että kvantitatiivisten menetelmien kautta. Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella. Kysely toteutettiin kuudessa vaasalaisessa päiväkodissa, ja se oli suunnattu päiväkotien varhaiskasvattajille. Varhaiskasvattajilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Kyselyn vastausprosentti oli 33. Kyselyllä saadut vastaukset analysoitiin teoriasidonnaisen sisällönanalyysin avulla. Teoriasidonnainen sisällönanalyysi sijoittuu aineistolähtöisen ja teorialähtöisen sisällönanalyysin välimaastoon.

Tulosten perusteella tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan päiväkodeissa enemmän spontaanisti arjen eri tilanteissa kuin suunnitellusti. Tunne- ja turvataitokasvatus vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin positiivisesti, samalla edistäen lasten välistä vuorovaikutusta päiväkotiryhmässä. Tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta lisäävät yhteiskunnan muuttuminen, turvatomuuden kokeminen perheissä, lasten erilaiset lähtökohdat sekä päiväkotien ryhmäkokojen jatkuva suureneminen. Tutkimuksesta nousee esiin suuri lisäkoulutuksen tarve, ja toisaalta resurssipula osaamisen hyödyntämisessä varhaiskasvatuksen kentällä.

Avainsanat	varhaiskasvatus, tunteet, turvallisuus, tunnetaitokasvatus, turvataitokasvatus
------------	--

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaalialan koulutusohjelma

ABSTRACT

Authors	Ida-Maria Annala and Henni Metsänranta
Title	Emotional and Safety Skills Education in Daycare Centres in the City of Vaasa. The Implementation, The Significance and The Need.
Year	2014
Language	Finnish
Pages	84 + 3 Appendices
Name of Supervisors	Merja Kaminen and Ahti Nyman

This working-life based bachelor's thesis was custom-made to the mother and child home and shelter in Vaasa as a part of the project Strong Networks for Children. The aim of this study is to find out how emotional and safety skills education is implemented, the significance of it and the need for it in daycare centres in Vaasa.

The theoretical frame deals with the key concepts, which include emotions, safety, emotional and safety skills education, early childhood education, emotional attachment, and the development of self-confidence and social skills in young children. Also the children's rights and Day Care Act are dealt with.

The research data was collected in six daycare centres in the city of Vaasa using a semi-structured questionnaire. The respondents were kindergarten teachers and nurses, the persons primarily responsible for early childhood education. The response rate was 33 %. The data from the survey was analyzed using theory-guided content analysis. Both qualitative and quantitative methods were used. Theory-guided content analysis is an intermediate between data-driven and theory-driven content analysis methods.

The results indicate that emotional and safety skills education in daycare centres is often not a carefully planned process but instead takes place spontaneously during everyday activities. Emotional and safety skills education has a positive effect on the well-being and development of children, and it promotes interaction in daycare groups. Emotional and safety skill education is increasingly important in the modern society due to differences in family background, feelings of insecurity within families, and increases in daycare group sizes. The study highlights a great need for additional training, but also reveals a lack of resources for utilizing know-how in early childhood education.

Keywords	Early childhood education, emotions, security, emotional skills education, security skills education
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
2	VARHAISKASVATUS.....	8
	2.1 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus.....	10
3	LAPSEN KEHITYS.....	12
	3.1 Kiintymyssuhde.....	12
	3.2 Itsetunnon kehitys.....	14
	3.3 Sosiaalisten taitojen kehitys.....	16
4	TUNTEET JA TURVALLISUUS LAPSUUDESSA.....	20
	4.1 Tunteet.....	20
	4.1.1 Tunne-elämän kehittyminen.....	21
	4.1.2 Tunneäly.....	22
	4.1.3 Tunteiden säätely.....	23
	4.1.4 Temperamentti tunteiden ilmaisussa.....	23
	4.2 Turvallisuus.....	24
	4.2.1 Stressi.....	26
	4.3 Tunne- ja turvataitokasvatus.....	26
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
	5.1 Työhypoteesi.....	30
	5.2 Tutkimusmenetelmät.....	30
	5.3 Aineistonkeruu.....	31
	5.4 Aineiston analysointi.....	32
	5.5 Reliabiliteetti ja validiteetti.....	33
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	35
	6.1 Ammattinimike.....	35
	6.2 Työkokemus.....	35
	6.3 Tunne- ja turvataitokasvatus päiväkodin arjessa.....	36
	6.3.1 Tilanteet, joissa tunne- ja turvataitokasvatus näkyy.....	36
	6.3.2 Tunne- ja turvataitokasvatuksen ilmeneminen arjen tilanteissa..	38
	6.4 Kuinka usein tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan?.....	40

6.5	Tunne- ja turvataitokasvatuksen menetelmät.....	42
6.6	Tunne- ja turvataito-ohjelmien käyttäminen päiväkotiryhmissä	43
6.7	Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen tunne- ja turvataitokasvatuksessa	45
6.8	Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen.....	49
6.9	Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus sosiaaliseen kehitykseen	51
6.10	Tunne- ja turvataitojen oppimisen ja omaksumisen vaikutus lapsen itsetuntoon ja sen kehitykseen.....	54
6.11	Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsiryhmän toimintaan ja lasten väliseen vuorovaikutukseen	57
6.12	Tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuutta lisäävät tekijät	61
6.13	Lasten perhesuhteiden ja taustan vaikutus tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeeseen varhaiskasvatuksessa	65
6.14	Vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa – kenen tehtävä?	68
6.14.1	Vanhempien valmennus lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa	69
6.14.2	Kenen tehtävä on vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa?	71
6.15	Tunne- ja turvataitokasvatuksen koulutuksen ja osaamisen kehittämisen tarve	73
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	77
8	POHDINTA.....	79
	LÄHTEET.....	82
	LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1.	Bowlbyn kiintymyssuhdemalli	s. 12
Kuvio 2.	Vastaajien ammattinimike	s. 35
Kuvio 3.	Vastaajien työkokemus päivähoidon kentällä	s. 36
Kuvio 4.	Tilanteet, joissa tunne- ja turvataitokasvatus näkyy (ilmaisut)	s. 37
Kuvio 5.	Kuinka usein tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan? (ilmaisut)	s. 41
Kuvio 6.	Tunne- ja turvataitokasvatuksen tukena käytetyt menetelmät	s. 43
Kuvio 7.	Tunne- ja turvataito-ohjelmien käyttö päiväkotiryhmissä (ilmaisut)	s. 44
Kuvio 8.	Vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa – kenen tehtävä? (ilmaisut)	s. 72
Taulukko 1.	Tunne- ja turvataitokasvatuksen ilmeneminen arjen tilanteissa teemoittain (ilmaisut)	s. 38
Taulukko 2.	Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen tunne- ja turvataitokasvatuksessa teemoittain (ilmaisut)	s. 45
Taulukko 3.	Vaikutukset lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen teemoittain (ilmaisut)	s. 49
Taulukko 4.	Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja taitoihin teemoittain (ilmaisut)	s. 51
Taulukko 5.	Tunne- ja turvataitojen vaikutus lapsen itsetuntoon ja sen kehitykseen teemoittain (ilmaisut)	s. 54
Taulukko 6.	Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsiryhmän toimintaan ja lasten väliseen vuorovaikutukseen teemoittain (ilmaisut)	s. 58

- Taulukko 7.** Tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuutta lisäävät tekijät teemoittain (ilmaisut) s. 61
- Taulukko 8.** Perhesuhteiden ja taustan vaikutus tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen teemoittain (ilmaisut) s. 66
- Taulukko 9.** Vanhempien valmennus lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa teemoittain (ilmaisut) s. 69
- Taulukko 10.** Tunne- ja turvataitokasvatuksen koulutuksen tarve teemoittain (ilmaisut) s. 74

LIITELUETTELO

LIITE 1. Saatekirje

LIITE 2. Kyselylomake

LIITE 3. Tutkimuslupa

1 JOHDANTO

Tämän päivän varhaiskasvatuksessa on herätty siihen tosiasiaan, että lasten ja perheiden ongelmiin puututaan liian myöhään, jos ollenkaan. Varhaisen puuttumisen termi sekä ongelmien ennaltaehkäisy ja voimavarojen vahvistaminen nousevat esille entistä enemmän eri yhteyksissä. Mielestämme erityisesti lapsiin on järkevää panostaa, koska lapsuuden kokemukset ja lapsuudessa koettu hyvinvointi vaikuttavat vahvasti lapsen tulevaisuuteen.

Koemme tunne- ja turvataitokasvatuksen olevan tärkeää ennaltaehkäisevää työtä, jolla pystytään vaikuttamaan lasten suotuisaan kehitykseen ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Tunne- ja turvataidot tukevat lapsen sosiaalista kehitystä ja edistävät hyvän itsetunnon rakentumista. Perusta lapsen kasvulle ja kehitykselle syntyy kotona, ja vanhemmilla onkin ensisijainen kasvatusvastuu. Mielestämme varhaiskasvatuksen rooli lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa on tänä päivänä kuitenkin entistä suurempi.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan tunne- ja turvataitokasvatusta vaasalaisissa päiväkodeissa. Aihetta lähestytään kolmesta eri näkökulmasta: miten tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan päiväkotien arjessa sekä millainen on sen merkitys ja tarve varhaiskasvatuksen kentällä. Nämä kolme aihetta tarkastelevaa näkökulmaa ovat mielestämme kaikki yhtä merkityksellisiä tutkimuksen kannalta.

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen, ja sen toimeksiantaja on Vaasan ensi- ja turvakodin hanke Lapselle vahvat verkostot. Hanke toimii lasten, perheiden ja sosiaalialan ammattilaisten parissa jakaen tietoa ja luoden tietoisuutta perhe- ja lähisuuhdeväkivallasta, kuritusväkivallasta ja niiden tunnistamisesta. Hanke toteuttaa myös tunne- ja turvataitokasvatusta lapsiryhmille kouluissa ja päiväkodeissa, minkä johdosta tämä tutkimus onkin saanut alkunsa. (Vaasan ensi- ja turvakoti 2014.)

2 VARHAISKASVATUS

Vuonna 1989 lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksella pyritään tuomaan esiin lapsinäkökulmaa. Sopimus on myös hyvä käytännön työkalu silloin, kun lasten ja nuorten asioita pohditaan hallinnon eri alueilla. (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2011, 11.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiaita, mikäli täysi-ikäisyyden rajaa ei ole lakien nojalla laskettu. Lapselle tulee sopimuksen mukaan taata oikeus muun muassa elämään; mielipiteeseen; ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen sekä erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Sopimuksen tavoitteet on jaettu kolmeen osaan, ja ne velvoittavat sopimusvaltiota turvaamaan lapsille ja nuorille

1. ”osuuden yhteiskunnan voimavaroista (provision) siten, että voimavarojen jakopolitiikassa turvataan lasten ja nuorten oikeudet mahdollisimman täysimääräisesti.”
2. ”oikeuden suojeluun ja huolenpitoon (protection) siten, että yhteiskunta ottaa vastuun lapsen ja nuoren hyvinvoinnista tilanteissa, joissa vanhempien voimavarat eivät riitä sitä turvaamaan.”
3. ”oikeuden osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon ja yhteiskuntapolitiikkaan (participation). Tämä merkitsee, että lapset ja nuoret ovat itsenäisiä subjekteja. Heitä tulee kohdella yksilöinä, joilla on omat, heidän vanhemmistaan ja perheestään riippumattomat tarpeensa ja oikeutensa.” (Ojanen ym. 2011, 11.)

Sen sijaan, että päivähoitossa puhuttaisiin lapsen oikeuksista, tulisi ennemminkin puhua lapsuuden suojelusta. Päivähoidon oikeudellisen sääntelyn taustajatuksena on, että nimenomaan lapsuuden suojelu on ensisijaisen tärkeää. (Mäkinen 2012, 28.)

Merkittävin ja keskeisin arvo lapsen oikeuksien yleissopimuksessa on lapsen ihmisarvo. Lapsen ihmisarvoon liittyen sopimus kattaa neljä yleisperiaatetta, joita ovat: ”syrjintäkielto ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteen huomioon ottaminen”. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 12) mukaan lapsella on oikeus:

- turvallisiin ihmissuhteisiin
- turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen
- turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti
- tulla ymmärretyksi ja kuulluksi oman ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti
- saada tarvitsemaansa erityistukea
- omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen

Lasten päivähoitolaissa päivähoidolla tarkoitetaan lasten hoitoa ja kasvatusta, jota toteutetaan päiväkodeissa, perhepäivähoidossa, leikkitoiminnassa ja muunlaisessa päivähoitotoiminnassa (L 18.5.1990/451). Ammattilaisten tehtävä päivähoitossa on ylläpitää ja tukea lapselle tärkeiden ja turvallisten ihmissuhteiden jatkuvuutta, lapsen kokonaisvaltaista kehitystä edistävää toimintaa sekä tarjota lapsen hyvinvointia tukeva kasvu-ympäristö. Päivähoidon tulee myötävaikuttaa lapsen fyysiseen, sosiaaliseen ja tunne-elämän suotuisaan kehitykseen lapsen yksilölliset piirteet ja lähtökohdat huomioiden. (L 25.3.1983/304.)

”Lasten hyvinvointi muodostuu fyysisen terveyden ja kasvun turvaamisesta, turvallisen ja terveellisen kasvu-ympäristön varmistamisesta, pysyvien ja riittävän turvallisten kiintymyssuhteiden luomisesta ja ylläpitämisestä, rakkauten ja kunnioituksen ilmapiirissä annetusta iänmukaisesta riittävän hyvästä hoidosta sekä iänmukaisen kasvatuksen ja opetuksen tarjoamisesta lapselle.” (STM 2008, 31.)

Varhaiskasvatus on osa lapsiperheille suunnattua palvelu- ja tukijärjestelmää, ja sen järjestäjänä voi olla joko kunta tai yksityinen toimija. Varhaiskasvatuspalve-

luihin kuuluu myös esiopetus ja esimerkiksi avoin varhaiskasvatustoiminta. (THL 2014.) Toiminta ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa on suunnitelmallista ja tavoitteellista, mutta lapsen omaehtoisella leikillä on myös suuri merkitys (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11).

Yksi päivähoidon tärkeimmistä tavoitteista on lasten perheiden tukeminen kasvatustehtävässä ja lapsen tasapainoisen kehityksen edistäminen yhdessä perheiden kanssa (Mahkonen 2012, 36). Tätä päivähoidon ja vanhempien välistä yhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11).

2.1 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus

Räihän (2004, 133) mukaan kiintymyssuhdeverkostojen laajentuessa, lapsen on mahdollista muodostaa tärkeitä ja turvallisia kiintymyssuhteita myös kodin ulkopuolisiin aikuisiin, ja päivähoitossa tuleekin luoda edellytyksiä näiden suhteiden syntymisen mahdollistamiseksi. Lapsen siirtyessä päivähoitoon, varhaiskasvattajien kanssa muodostuvat vuorovaikutussuhteet nousevat tärkeäksi osaksi kodin kiintymyssuhteiden rinnalle, ja vaikuttavat edelleen vahvasti lapsen tunne-elämän kehittymiseen, sosiaalisiin taitoihin sekä turvallisuuden tunteeseen. Pelkästään yksikin turvallinen kiintymyssuhde voi tukea ja edesauttaa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia.

Vuorovaikutus käsittää yksilöiden välistä sanallista ja sanatonta vastavuoroista viestintää. Lapsen ja aikuisen välisen toimivan vuorovaikutuksen peruselementtejä ovat aikuisen toimesta lapsen tasolle asettuminen ja katsekontakti, myönteinen äänensävy ja lämmin olemus (Koivunen 2009, 47). Mäkelän (2005) mukaan lapsen turvallisuuden tunnetta luomaan tarvitaan lisäksi aikuisen hoivaavaa kosketusta ja tunneyhteyttä (Salo 2012, 98). Olennaista vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta on myös kasvattajan omat vuorovaikutustaidot, empaattisuus, vuorovaikutustilanteen kiireettömyys ja keskittyminen lapseen (Koivunen 2009, 50-51). Myöskään empatian osoittamisessa lapselle ei aina tarvita sanoja: joskus esimer-

kiksi hymy tai lämmin kosketus tuo lapselle syvemmän kokemuksen empatiasta (Gren 1994, 148). Toimivalla lapsen ja aikuisen välisellä vuorovaikutuksella on todettu olevan kauaskantoisia positiivisia vaikutuksia lapsen käyttäytymisessä (Kanninen & Sigfrids 2012, 163).

Emotionaalisesti läsnä oleva aikuinen kykenee tukemaan lasta tämän tunteiden tunnistamisessa ja ymmärtämisessä (Kanninen & Sigfrids 2012, 80). Vuorovaikutussuhde, jossa korostuu aikuisen emotionaalinen eli tunneperäinen saatavillaolo vaikuttaa myönteisesti lapsen sosiaaliseen kyvykkyyteen (Salo 2012, 91). Mäkelä (2008) korostaa sen merkitystä mielenterveysongelmien lisääntyessä nykypäivänä myös pienillä lapsilla (Salo 2012, 102).

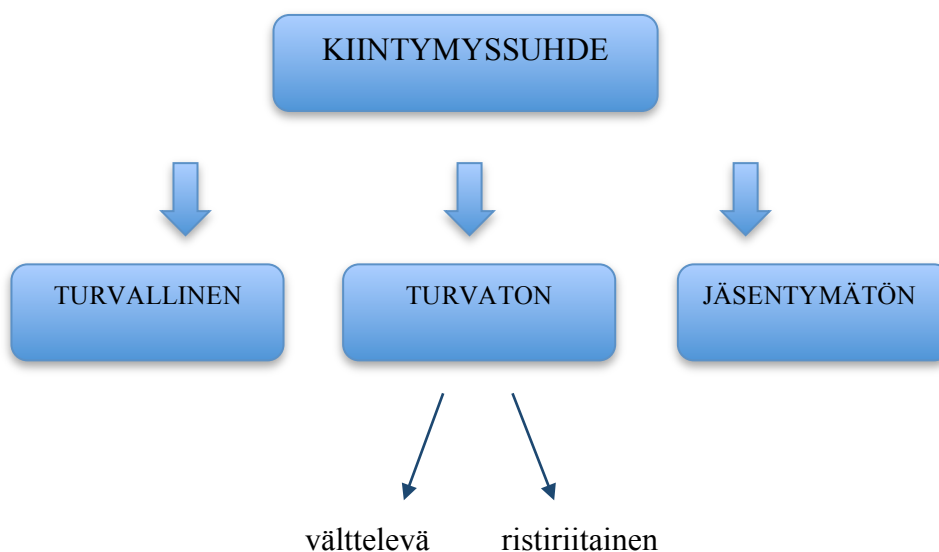
Kohdatessaan lapsen sensitiivinen aikuinen on herkkä aistimaan lapsen senhetkisen tunnetilan ja pyrkii vastaamaan siihen tyydyttämällä lapsen tarpeet esimerkiksi lohduttamalla. Sensitiivisyys ei kuitenkaan tarkoita epäaitoa positiivisuutta, jonka lapset erottavat helposti aidosti myönteisestä kohtaamisesta (Salo 2012, 93). Sensitiivisellä kasvattajalla on tahto tutustua lapseen ja oppia tuntemaan lapsen yksilölliset vahvuudet. Hyvän itsetunnon rakentumisen kannalta on tärkeää kannustaa ja rohkaista lasta sekä tukea lapsen vahvuuksia. Kalliala (2008, 262) korostaa sensitiivisten aikuisten ehdotonta merkitystä laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta.

3 LAPSEN KEHITYS

Tässä luvussa keskitytään lapsen kehityksen osa-alueisiin, joita voidaan tukea muun muassa tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla. Kiintymyssuhde luo perustan lapsen kehitykselle, ja se vaikuttaa voimakkaasti esimerkiksi lapsen tunne-elämään, itsetuntoon ja sosiaalisiin taitoihin.

3.1 Kiintymyssuhde

Kuviossa 1 esitetään Bowlbyn (1969) kiintymyssuhdemalli, jossa erilaiset kiintymyssuhteet on luokiteltu kolmeen eri tyyppiin: turvallinen, turvaton ja jäsentymätön kiintymyssuhde.

Kuvio 1. Bowlbyn kiintymyssuhdemalli

Turvallinen kiintymyssuhde. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi kokee, että häntä rakastetaan ja hänen tarpeisiinsa vastataan; aikuinen on läsnä sekä fyysisesti että emotionaalisesti. Tämän turvallisuuden kokemuksen ansiosta lapsi oppii viestittämään tarpeitaan sekä tunteitaan, ja lapsi voi olettaa, että niitä ymmärretään. Turvallinen kiintymyssuhde opettaa, että lapsi voi luoda uusia läheisiä ihmissuhteita. (Ojanen ym. 2011, 158–159.) Ensimmäiset kiintymyssuhteet luovat pohjan

lapsen tunnetaitojen kehittymiselle ja tuleville sosiaalisille suhteille (Saarni 2011, 4).

Turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde. Tunteiden ja tarpeiden näyttämisen vältteleminen on ominaista turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhteessa. Lapsella on kokemus siitä, että aikuinen ei ole saatavilla tai ei kykene reagoimaan lapsen tunteisiin. Tunteiden avoimen ilmaisemisen ilmapiiriä ei synny välttelevässä kiintymyssuhtemallissa, joten lapsi oppii kieltämään itseltään tunteiden ja tarpeiden näyttämisen. Lapsi säätelee tunteitaan itsenäisesti omin keinoin. (Ojanen ym. 2011, 159.)

Turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde. Turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde tuottaa lapselle toistuvan tunteen siitä, että hoitava aikuinen on epäjohdonmukainen reaktioissaan. Tästä syystä lapsi ei ymmärrä, miten hänen pitäisi käyttäytyä suhteessa toiseen, ja hän olettaa, että voimakkaat reaktiot auttavat häntä saamaan haluamansa. Muiden hyväksyntä on tärkeää ristiriitaisesti kiintyneelle lapselle, ja ilman sitä hän kokee itsensä arvottomaksi. (Ojanen ym. 2011, 159–160.)

Jäsentymätön kiintymyssuhde. Todellisen huolenpidon puute johtaa siihen, että lapsen ja aikuisen välille syntyy jäsentymätön kiintymyssuhde. Lapsi on heitteillä sekä fyysisesti että psyykkisesti, ja tilanteeseen voi liittyä myös fyysistä tai psyykkistä kaltoin kohtelua. Jäsentymätön kiintymyssuhde on merkittävä riski lapsen kehitykselle. Lapsi oppii, että kukaan ei kuule eikä ymmärrä, ja maailma näyttää lapselle arvaamattomana ja pelottavana paikkana. Lapsen tunnemaailma on kaoottinen ja hänen on hankala rakentaa minkäänlaista minäkäsitystä itseltään tai käsitystä itsestä sosiaalisessa ympäristössä. (Ojanen ym. 2011, 160.)

Ojasen ym. (2011, 157) mukaan perustunteiden tunnistamista ja ilmaisemista opetellaan jo ensimmäisen vuoden aikana. Vanhemman sensitiivisyys edesauttaa lapsen kykyä tunnistaa omia tarpeitaan ja tunnetilojaan. Kokemusten kautta lapsi ymmärtää, että on hyväksyttävää osoittaa tunteitaan ja kokemuksiaan muille ihmisille, ja näillä positiivisilla kokemuksilla on oleellinen rooli lapsen emotionaalisen

itsesäätelyn ja myönteisen itsetunnon rakentumiselle (Lyytinen, Eklund & Laakso 1995, 61). Kiintymyssuhteessa lapsi oppii käsityksiä itsestään ja muista ihmisistä suhteessa itseen, sekä ihmissuhteisiin liittyviä tunteita (Ojanen ym. 2011, 157).

3.2 Itsetunnon kehitys

Itsetunnolla tarkoitetaan sitä, miten paljon ihminen näkee hyviä puolia itsessään. Ihminen, jolla on hyvä itsetunto, kykenee näkemään itsessään myös heikkoudet; minäkuva on totuudenmukainen. Itsetuntoa voidaan kuvata myös sanalla itsearvostus tai itseluottamus. Hyvä itsetunto mahdollistaa sen, että ihminen näkee oman elämänsä arvokkaana ja ainutkertaisena. Hyvän itsetunnon omaavalla ihmisellä on myös kyky arvostaa muita ihmisiä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 17–19.)

Keltikangas-Järvisen (1994, 20–22) mukaan itsenäisyydellä ja itsetunnolla on yhteys toisiinsa. Hyvä itsetunto mahdollistaa sen, että ihmisellä on rohkeutta tehdä ratkaisuja omassa elämässään, vaikka ne poikkeaisivat yleisistä arvostuksista. Ihminen ei ole koko ajan huolissaan tai riippuvainen muiden ihmisten hyväksynnästä sekä mielipiteistä.

Kun lasta autetaan käsittelemään erilaisia tunteita, edesauttaa se lapsen hyvän itsetunnon kehittymistä (Spock & Parker 2003, 428). Hyvään itsetuntoon kuuluu myös se, että kykenee kestämaan epäonnistumisia ja pettymyksiä; niiden kokeminen ei vaurioita itsetuntoa (Keltikangas-Järvinen 1994, 22).

Furmanin (1993, 191–193) mukaan itsetunnon kehitys alkaa ruumiillisesta hyvinolontunteesta. Kun lapsen varhaista ruumiillista ”minää” rakastetaan, lisää se pyrkimystä suojella kehoa sekä tarjota keholle lohtua ja mielihyvää. Ruumiillinen hyvinvointi on perusta myöhemmän psykologisen itsetunnon kehittymiselle. Henkisen itsetunnon kehitys on prosessina samanlainen kuin ruumiillisen itsetunnon kehitys. Lapsi oppii arvostamaan henkisiä ominaisuuksiaan ja saavutuksiaan, koska hän saa niistä mielihyvää ja vanhemmat sekä muut aikuiset arvostavat niitä. (Furman 1993, 199.)

Itsetunto voidaan jakaa Borban (1989) teorian mukaan viiteen eri ulottuvuuteen, joita ovat: turvallisuus, itsensä tiedostaminen, liittyminen ja yhteenkuuluvuuden tunne, tehtävätietoisuus ja pätevyyden tunne (Aho 1996, 56–57).

Turvallisuus. Hyvän itsetunnon kannalta turvallisuuden tunne on tärkein ulottuvuus, koska se mahdollistaa muut itsetunnon dimensiot eli ulottuvuudet. Turvallisuuden kuuluu sekä fyysinen että emotionaalinen turvallisuus. (Aho 1996, 56–57, 59.) Turvallisuuden tunnetta edistävät luottamukselliset suhteet muihin ihmisiin, selvät rajat ja säännöt sekä positiivinen kasvuilmapiiri. Tällaisen ympäristön luomisen kannalta merkittävä asia on kasvattajan kokonaisvaltainen oma esimerkki, jota hän osoittaa lapsille alati - jopa tiedostamattaan. Luottamuksellisen suhteen aikaansaamiseksi aikuiselta vaaditaan vuorovaikutustilanteissa aitoutta ja empaattisuutta, realistisia odotuksia sekä tehokasta palautetta. Vuorovaikutuksen täytyy olla avointa ja kasvattajan antaman palautteen ansaittua sekä totuudellista. Sääntöjen, rajoitusten sekä niiden rikkomisesta johtuvien seurausten tulee olla ennustettavia ja johdonmukaisia; ”ennustettavuus ja johdonmukaisuus ovat turvallisuuden kulmakiviä”. (Aho 1996, 60–63.)

Itsensä tiedostaminen. Toinen vaihe vahvan itsetunnon muodostumisessa on itsensä tiedostaminen; yksilöllisyyden tunne. Yksilö on tietoinen kuka hän on, ja kykenevä kuvailemaan rooliaan ja ominaisuuksiaan realistisesti. Hän ymmärtää myös oman ainutlaatuisuutensa ja arvostaa sitä. Itsensä tiedostaminen alkaa jo melko varhain sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Tunne yksilöllisyydestä muodostuu vaiheittain. Tunteiden ilmaiseminen edesauttaa lapsen ymmärryksen muodostumista omasta itsestään. (Aho 1996, 65–69.)

Liittyminen ja yhteenkuuluvuuden tunne. Ahon (1996, 71, 75) mukaan teorian kolmannella vaiheella, liittymisellä, tarkoitetaan yhteenkuuluvuuden tunnetta, minkä kautta yksilö kokee olevansa hyväksytty. Kasvattaja voi tukea lasten liittymisen tunnetta antamalla lapsille tilaa tasa-arvoiseen toimimiseen ryhmässä sekä kannustamalla lapsia ottamaan muiden tarpeet ja tunteen huomioon. Kasvatta-

jan tulee varmistaa, että jokainen lapsi saa tunnustusta ja hyväksyntää ikätovereiltään.

Tehtävätietoisuus ja pätevyyden tunne. Tehtävätietoisuudessa oleellista on, että ihminen kykenee asettamaan itselleen realistisia tavoitteita sekä kokee olevansa vastuussa omasta toiminnastaan, ja täten pystyy myös arvioimaan suorituksiaan. Tärkeää tehtävätietoisuudessa on sen tiedostaminen, mitä elämältä haluaa. Pätevyyden tunne voidaan saavuttaa, mikäli kaikki aikaisemmat itsetunnon ulottuvuudet on saavutettu. Onnistumisen kokemukset lisäävät pätevyyden tunnetta, ja toisaalta epäonnistumisen kokemuksetkin kyetään ottamaan vastaan oppimistilanteina. Omien vahvuuksien sekä heikkouksien tunnistaminen ja hyväksyminen mahdollistaa pätevyyden tunteen syntymisen. (Aho 1996, 76, 81, 83.)

3.3 Sosiaalisten taitojen kehitys

Sosiaalisuudella tarkoitetaan halua ja tarvetta olla ihmisten kanssa. Tämä luontainen tarve johtuu ihmisen perimästä tai temperamentista, ja tällä on vaikutusta siihen, miten lapsi oppii sosiaalista kanssakäymistä eli sosiaalisia taitoja. Sosiaaliset taidot käsitteenä kuvaa ihmisen kykyä toimia ja käyttäytyä muiden ihmisten kanssa. Sosiaaliin taitoihin kuuluu muun muassa kyky analysoida sosiaalisia tilanteita, kyky ymmärtää muiden ihmisten tunteita ja mielialoja, kyky neuvotella ja sovitella sekä tehdä kompromisseja. Sosiaalista taitoa osoittaa myös se, että yksilöllä on käytössään erilaisia ongelmanratkaisumalleja, ja hän löytää niistä sopivan vaihtoehdon joka tilanteeseen. Tähän liittyen kyky ennakointiin on myös sosiaalinen taito. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49–50.)

Sosiaaliset taidot voidaan jakaa sosiaaliin perustaitoihin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen monimutkaisempiin taitoihin. Perustaitoihin kuuluu: ”toisen kuunteleminen; sen ilmaiseminen, että kuuntelee toista; vuorotellen puhuminen sekä aloitteen tekeminen.” Monimutkaisempiin vuorovaikutuksen taitoihin sisältyy: ”mm. yhteistoiminta, auttaminen, uhrautuminen, vaihtaminen, toisen ohjaaminen, ohjeiden noudattaminen ja kilpaileminen.” (Takala & Takala 1980, 191.)

Sosiaalinen kehitys, minäkäsitys ja tunne-elämän kehitys kulkevat vahvasti yhdessä. Kun puhutaan käsitteistä psykososiaalinen tai sosioemotionaalinen, tarkastellaan tällöin ihmisen sisäistä maailmaa suhteessa ympäristöön. Sosiaalisesta kehityksestä puhuttaessa keskitytään enemmän yksilön sosialisointiin ja vuorovaikutustaitoihin. Sosialisointilla taas tarkoitetaan kehitysvaihetta, jossa ihminen oppii kulttuurinsa arvot, asenteet, normit ja käyttäytymismallit. (Ojanen ym. 2011, 166.)

Pulkkisen (2002, 44) mukaan sosiaalisen alkupääoman lapsi omaksuu ympäristöstä kasvatusyhteisöstä. Lapsen kasvu-ympäristössä vaikuttavat kolme eri tekijää, joista sosiaalinen alkupääoma rakentuu: arvot ja normit, yhteisön tuki sekä luottamus. Perusluottamus syntyy siitä, kun lapsen perustarpeet tyydytetään (Takala & Takala 1980, 187). Perusluottamus muodostuu jo varhaisissa ihmissuhteissa, ja sen syntyminen vaatii lapsen tarpeiden herkästi huomioon ottavaa hoitoa (Pulkinen 2002, 45). Ojanen ym. (2011, 166) kirjoittavat, että ensimmäisellä luottamussuhteella on vaikutusta myöhempiin ihmissuhteisiin sekä siihen, miten vuorovaikutustaidot kehittyvät. Myös Pulkinen (2002, 45) korostaa, että lapsen koetulla turvattomuudella on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen sosiaalisessa kehityksessä.

Erik H. Erikson (1950) on korostanut luottamuksen ja ei-luottamuksen tasapainon merkitystä. On ymmärrettävä, että liiallinen luottavaisuus voi olla myös haitallista, ja luottamusta voidaan käyttää väärin. (Pulkinen 2002, 46.) Tämä liittyy olennaisesti siihen, miten tärkeää turvataitokasvatus on.

Lapsen ensimmäinen sosiaalinen taito on omalla tavallaan kiintymyssuhteen muodostaminen (Keltikangas-Järvinen 2012, 39). John Bowlbyn (1969) kiintymyssuhdeteoria kuvaa, miten merkittävä varhainen kiintymyssuhde on lapsen myöhemmälle psyykkiselle tasapainolle. Teoriassa keskitytään lapsen ja vanhemman vuorovaikutusmalleihin ja tutkitaan niiden vaikutusta lapsen kehitykseen. Teorian mukaan lapsella on biologinen tarve rakentaa kiintymyssuhde hoi-tavaan aikuiseen. (Ojanen ym. 2011, 156–157.)

Sosiaalisen kehityksen olennaisia piirteitä on luokiteltu ikäkausittain: ikäkausi 0–1, ikäkausi 1–2, ikäkausi 2–4 ja ikäkausi 4–7.

Ikäkausi 0–1. Tällä ikäkaudella perusluottamus syntyy, mikäli lapsen perustarpeet tulevat tyydytetyiksi. Tunteiden vastavuoroinen jakaminen viriää, ja tälle tunne-kommunikaatiolle tärkeitä ovat fyysinen kosketus, katse, hymy sekä lapsen ja äidin juttelu. Leikki, jonka lapsi aloittaa aikuisen kanssa ja jatkaa ikätovereiden kanssa on merkityksellistä sosiaalisen vuorovaikutuksen perustaitojen sekä monimutkaisempien taitojen kehittymiselle. (Takala & Takala 1980, 187, 189.)

Ikäkausi 1–2. Tullessaan 1–2 vuoden ikään, lapsella on entistä enemmän kiinnostusta muita ihmisiä kohtaan, ja hän haluaa jo leikkiä muiden lasten kanssa. Lapsi käyttää eleitä ja ilmeitä asioiden ilmaisemiseen. Lapsi ei vielä kykene ymmärtämään tekojensa seurauksia ja sosiaaliset taidot vaativat vielä paljon aikuisen tukea ja opastusta. (Ojanen ym. 2011, 169.) Minäkäsitys alkaa kehittyä toiminnasta saadun palautteen avulla (Takala & Takala 1980, 187).

Ikäkausi 2–4. Lapsi oppii vastavuoroista vuorovaikutusta ja kommunikaatiota 2–4-vuotiaana. Lapsi opettelee sosiaalisen vuorovaikutuksen perustaitoja ja opettelee ikätovereiden kanssa leikkimistä. Tässä vaiheessa opetellaan myös sosiaalisia sääntöjä sekä leikkien sääntöjä. (Takala & Takala 1980, 188, 193; Ojanen ym. 2011, 169.)

Ikäkausi 4–7. Monimutkaisempia vuorovaikutuksen taitoja opetellaan 4–7-vuotiaana. Tässä vaiheessa altruismia ilmenee auttamisen muodossa. Leikeille tyypillistä on yhteistoiminnallisuus, ja leikit sisältävät usein roolinjakoa. Sääntöleikit tulevat entistä yleisimmiksi ja ne edesauttavat sosiaalisten sääntöjen omaksumista. Tässä iässä lapsilla on entistä enemmän edellytyksiä yhteisvastuulliseen toimintaan. Se vaatii jo viestinnän sekä ongelmanratkaisun taitoja. (Takala & Takala 1980, 196–199.)

Empatia käsitteenä merkitsee toisen ihmisen tunteiden ymmärtämistä ja niihin eläytymistä. Prososiaalinen eli altruistinen käyttäytyminen tarkoittaa toimintaa,

jossa autetaan tai hyödytetään toista huolimatta siitä, saako tekijä itse siitä hyötyä tai palkkiota. (Ojanen ym. 2011, 172.) Takalan (1980, 192) mukaan lapsi kykenee tuntemaan empatiaa jo hyvin varhain, jopa 2-vuotiaana. Myös Ojasen ym. (2011, 172) mielestä lapsi kykenee jo noin yksivuotiaana olemaan jossain määrin empaattinen. Keltikangas-Järvinen (2012, 63) kuitenkin korostaa, että sen ikäinen lapsi ei vielä kykene erottamaan omaa ja muiden tunnetilaa; ”se, mikä tapahtuu toiselle, tapahtuu hänelle”. Nelivuotiaana lapsi kykenee vasta kunnolla käsittämään, että ihmisillä voi olla erilaisia tunteita, vaikka he olisivatkin samassa tilanteessa.

Varhaisilla ihmissuhteilla sekä varhaiskasvatuksella on oleellinen rooli empatian muodostumisessa. Säännöt ja rajat ovat tärkeitä, kuten myös keskustelut siitä, miten ja miksi rajat on muodostettu. Elinarvoisen tärkeää on, että kasvatusta on kannustavaa, hoitavaa ja empaattista – empatian kehittymiseen tarvitaan empatiaa. (Ojanen ym. 2011, 172–173.)

4 TUNTEET JA TURVALLISUUS LAPSUUDESSA

Lapsen tunne-elämä ja turvallisuus ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Jotta lapsen tunnetaidot voisivat kehittyä, on lapsen tunnettava olonsa turvalliseksi. Myös turvallisuuden tunteminen vaatii lapsen tunteita kunnioittavan ja tunnetaitojen kehittymistä tukevan ympäristön. Aikuisen ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella ja aikuisen sensitiivisyydellä on suuri merkitys lapsen tunne-elämässä ja turvallisuuden kokemisessa (ks. 2.1 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus).

4.1 Tunteet

Tunteiden eli emootioiden pohjana ovat fyysiset osatekijät: neurofysiologisiokemiallinen järjestelmä, joka pystyy itsenäisesti tuottamaan tunteita; ekspres-siivis-motorinen järjestelmä, joka näkyy tunteiden ilmaisussa muun muassa keskushermoston aktivoitumisena, kasvojen ilmeinä, sanallisina ilmaisuina ja asen-toina sekä subjektiivisten kokemusten järjestelmä, joka tarkoittaa tunnekokemus-ten vaikutusta ihmisen motivaatioon, esimerkiksi toimintahaluun ja havaintojen valikoitumiseen. Tunteet ovat ihmiselle välttämättömiä. Ne ovat inhimillisen vuo-rovaikutuksen perusta, sopeuttavat yksilöä ympäristön muutoksiin ja pitävät koos-sa yhteisöjä. (Kokkonen 1996, 191–193.)

Havaintojen, ajatusten, tuntemusten ja ruumiillisten muutosten yhdistelmät ovat toisiinsa kiinteästi sidottuja ilmenemismuotoja yhdestä ja samasta tunteesta. Tun-ne ilmenee tällöin erilaisina tekoina ja ilmauksina, ja vaikuttaa muun muassa mie-lialaan, luonteenpiirteisiin ja tapaan nähdä itseä ympäröivät asiat. (Puolimatka 2011, 327.)

Kulttuurilla on suuri merkitys ihmisten tunneilmauksille, ja sille miten tunteet ymmärretään. Kulttuuri vaikuttaa tapaan tulkita tunteita sekä käsitykseen siitä, mikä on arvokasta. Erilaiset ihmis- ja arvokäsitykset saavat samat tunne-elämän ilmiöt tuntumaan erilaisilta, koska niitä tarkastellaan eri valossa ja arvioidaan eri tavoin. (Puolimatka 2011, 325.)

Puolimatkan (2011) mukaan tunne-elämää voidaan kuvailla neljän eri affektiivisen ilmiön avulla: tunteet, joilla on tietty kohde ja jotka koetaan tämänhetkisesti (esimerkiksi kateus, viha ja syyllisyys); tunteenomaiset asenteet, joilla on myös tietty kohde ja jotka ovat taipumuksia tuntea tietyllä tavalla (muun muassa pysyvä rakkaus tai suru); mielialat kuten synkkyys ja tyytyväisyys, joilla ei ole tiettyä kohdetta, mutta jotka koetaan tämänhetkisesti sekä ihmisen omat luonteenpiirteet, joilla ei ole tiettyä kohdetta ja jotka ovat yleisiä taipumuksia tuntea tietyllä tavalla (niistä esimerkkinä ujous ja kateellisuus). (Puolimatka 2011, 328.)

4.1.1 Tunne-elämän kehittyminen

Tunteiden kokeminen alkaa perustasolta jo vauvaiässä, jolloin vauva voi kokea tyytyväisyyttä tai ahdistusta ja olo voi olla mukava tai epämukava. Tunteiden käsittely on kuitenkin alhaisella tasolla, eivätkä tunnekokemukset vielä jakaudu moniin eri sävyihin. Tunteiden käsittely kehittyy ja tunne-elämä rikastuu vauvan tukeutuessa aikuiseen vähentääkseen epämukavaa oloaan tai lisätäkseen mukavuutta. (Gerhardt 2004, 31.)

Varhainen säätely on hoivaajan – yleensä äidin – samaistumista vauvan tarpeisiin ja tarpeiden tyydyttämistä. Varhaisella säätelyllä tarkoitetaan myös vauvan tunteisiin vastaamista sanattomin keinoin. Esimerkiksi kasvojen ilmeillä, äänensävyllä, kosketuksella ja muilla sanattomilla keinoilla äiti saa itkevän tai apean vauvan takaisin tämän omaan tasapainotilaan, jolloin vauvalla on taas turvallinen olo. Jos aikuinen ei pysty tunnistamaan tai säätelemään omia tunteitaan, ei hän luultavasti kykene vauvan tunnetilojen varhaiseen säätelyyn. Tällöin vauva ei opi havaitsemaan tunteitaan eikä muokkaamaan niitä, koska hoivaaja ei ole sitä aluksi tehnyt hänen puolestaan. (Gerhardt 2004, 36.)

Monien teorioiden, kuten John Bowlbyn sisäisten teorioiden (1969) ja Daniel Sternin yleistyneiden vuorovaikutusrepresentaatioiden (1985) mukaan toisiin ihmisiin ja heidän käytökseen liittyvät odotukset tallentuvat aivoihin jo vauvavaiheessa, ja käyttäytyminen ihmissuhteissa pohjautuu niihin koko loppuelämän ajan.

Olellainen oletus on, että toiset ihmiset ovat saatavilla, helpottamassa tunteiden säätelyä ja antamassa lohtua, jotta olo olisi jälleen hyvä ja tasapainoinen (ks. 3 Kiintymyssuhde). (Gerhardt 2004, 37.) Lapsen turvallinen kiintymys aikuiseen ennustaa muun muassa parempaa kykyä tunnistaa ja ilmaista tunteita, hyvää itsesäätelykykyä sekä hyviä sosiaalisia valmiuksia (Kanninen & Sigfrids 2012, 35).

Vanhemman tai muun lapselle läheisen aikuisen on autettava lasta eriyttämään tämän perusreaktioista monimutkaisempia, erityisiä tunteita, jotta lapsi pääsisi seuraavalle kehitystasolle ja tulisi tietoiseksi omista tunteistaan. Pikkulapsi ei pysty tekemään erotteluja ilman toisten apua. Vanhemmat toimivat ikään kuin lapsen tunnevalmentajina. (Gerhardt 2004, 37.)

4.1.2 Tunneäly

Ihmisen omaan sisäiseen elämään kohdistuva tunneäly kehittyy läheisen ihmis-suhteen pohjalta. Se sisältää kyvyn olla kosketuksissa omiin tunteisiinsa, tunnistaa eri tunteiden välisiä eroavaisuuksia, ilmaista tunteitaan sanallisesti ja käyttää tunteita ymmärtääkseen ja ohjatakseen omaa käyttäytymistä.

Daniel Goleman (1995), joka julkaisi kirjan tunneäly –käsitteen luojien Saloveyn ja Mayerin (1990) esiin nostamasta tutkimustiedosta, on jakanut tunneälyn viiteen pääalueeseen. Tämän jaottelun mukaan *tieto omista tunteista* on tunneälyn perusta. *Tunteidenhallinta*, joka auttaa ihmistä muun muassa sietämään paremmin pettymyksiä ja pitämään mielensä tasapainossa, on jaottelun toinen osa. Kolmantena tunneälyn pääalueena on *itsensä motivoiminen*. Siihen liittyy taito ohjata tunteita niin, että ne edistävät tavoitteiden saavuttamista. *Toisten ihmisten tunteiden tunnistaminen*, jota kutsutaan myös empatiaksi, on Golemanin jaottelussa neljäs pääalue. Viides tunneälyn pääalue on *ihmissuhteiden hallinta*. Se on suurelta osin kykyä hallita toisten tunteita. Tämä taito takaa suosiota ja tehokkuutta ihmisten välisissä suhteissa. (Pulkinen 2002, 82–84.)

4.1.3 Tunteiden säätely

Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan ”tunteiden säätely tarkoittaa kykyämme vaikuttaa siihen, mitä ja kuinka pitkään ja voimakkaasti milloinkin tunnemme”. Epämiellyttävän tunnetilan jatkuessa pitkään, se alkaa olla elimistölle haitallista sekä psyykkisesti että fyysisesti. Myös yleensä positiivisina käsitetyt tunteet ja olotilat, kuten riehakkuus, voivat liian pitkäkestoisina käydä kuormittaviksi. Tunteiden säätely, eli tunteiden hillitseminen ja negatiivisten tunteiden korvaaminen tarvittaessa toisilla tunteilla, on siis merkittävä taito. (Kanninen & Sigfrids 2012, 82.)

Tunteiden säätelyllä on oleellinen merkitys ihmisen toimintakyvyn säilymiselle. Toiminnan harkinta ja itse toiminta voivat kärsiä tunteista, jotka saavat ylivallan ja joita henkilö ei pysty hallitsemaan. Tähän liittyy myös käsite heikko itsehallinta, joka viittaa vähäiseen tunteiden säätelyyn. Hyvät tunteiden säätelykyvyt edistävät rakentavaa käyttäytymistä ristiriitatilanteissa ja tilannetekijöiden järkevää huomioon ottamista. (Pulkkinen 2002, 69–70.)

Kokkosen mukaan tunteiden säätelyä voidaan tarkastella ainakin kolmesta eri näkökulmasta: kehityksellinen lähestymistapa mieltää tunteiden säätelyn ajan mittaan sosialisointin ja kypsymisen kautta kehittyväksi taidoksi, ongelmakeskeinen lähtökohta keskittyy tunteiden säätelyn puutteisiin ja mahdollisiin kielteisiin seurauksiin, kun taas persoonallisuuspsykologinen näkökulma korostaa yksilöllisyyden ja tunteensäätelytapojen välistä yhteyttä. (Kokkonen 1996, 193.)

4.1.4 Temperamentti tunteiden ilmaisussa

Puhekielisessä ilmauksessa temperamentilla viitataan usein ”värikkääseen persoonaan”. Käsitteenä temperamentti tarkoittaa kuitenkin biologispohjaista synnynäistä taipumusta reagoida tietyllä tavalla ulkoisiin ärsykkeisiin ja omiin aistimuksiin ja tunnetiloihin. Temperamentti määrittää ihmisen yksilöllistä reagoimistyyliä tai toimintatapaa. Koska temperamentti-ominaisuuksien voimakkuus on jokaisella ihmisellä yksilöllistä, selittää se ihmisten erilaisia reagoimistyyliä samaan ulkoi-

seen ärsyккеeseen sekä toisistaan poikkeavia toimintatapoja samassa tilanteessa. Kuten aikuisetkin, ovat lapset yksilöllisiä luontaisten taipumustensa mukaisesti. (Kanninen & Sigfrids 2012, 35.)

Liisa Keltikangas-Järvinen (2006) on jakanut temperamentin yhdeksään eri temperamenttipiirteeseen. Niitä ovat aktiivisuus, rytmisyys, sensitiivisyys, intensiivisyys, häirittävyys, sinnikkyys, sopeutuvuus, lähestyminen tai vetäytyminen sekä mieliala. (Kanninen & Sigfrids 2012, 36.) Tunteisiin ja tunteiden ilmaisuun niistä liittyy olennaisesti kolme piirrettä: intensiivisyys, sensitiivisyys ja mieliala.

Intensiivisyys tarkoittaa voimaa, jolla ihminen ilmaisee tunteitaan ja kokemuksiinsa. Hyvin intensiiviset lapset voivat olla dramaattisia ja ilmaisevat itseään voimakkaasti, kun taas vähäisen intensiteetin omaavat lapset kontrolloivat tunneilmaisujaan enemmän ja ovat rauhallisempia. (Kanninen & Sigfrids 2012, 38–39.)

Sensitiivisyys eli emotionaalinen reaktioherkkyys kuvastaa sitä, ”miten herkästi ihmisen emotionaaliset tai esimerkiksi eri aistialueilta välittyvät ärsykkeet heräävät”. Herkkä lapsi reagoi voimakkaasti ympäristöstä tuleviin ärsykkeisiin kuten ääniin, kosketukseen, väreihin ja niin edelleen. Sensitiivinen lapsi lukee muilta tulevia sosiaalisia vihjeitä ja tunneviestejä herkästi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 37.)

Mieliala on synnynnäisen temperamentin vaikutuksesta joko hyväntuulinen, huonotuulinen tai jotain näiden väliltä. Niin sanotun negatiivisen mielialan omaava lapsi saattaa olla vakava, asioista helposti huolestuva ja ärtyisä. Mielialaltaan hyväntuulinen lapsi on iloinen, eikä helposti murehdi tai ärsyynny. Aikuiset voivat huomaamattaan vahvistaa lasten perusmielialoja osoittamalla hyväntuuliselle positiivista huomiota, ja toisin päin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 39–40.)

4.2 Turvallisuus

Puhuttaessa turvallisesta lapsuudesta, voi näkökulmia olla monia. Perushoidon ja huolenpidon on toteuduttava, lapsen elinympäristön täytyy olla puitteiltaan turval-

linen ja lapsiystävällinen, lapselle tulee taata fyysinen ja henkinen koskemattomuus ja kodin on oltava vapaa päihteistä ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Näiden lisäksi tieto ja tunne siitä, että on rakastettu ja tärkeä, edistää hyvän itsetunnon kehittymistä ja kasvattaa itseluottamusta (Peltonen, Kullberg-Piilola & Kullberg-Turtiainen 2002). Myös media sekä vanhempien valvonta ja lapselle asetetut selkeät säännöt esimerkiksi Internetin käytössä voivat nykypäivänä olla suuressa roolissa lapsen turvallisuudesta puhuttaessa.

Turvattomuus ja yksinäisyys, esimerkiksi kouluiässä (vanhempien työskennellessä ja lapsen ollessa yksin) voivat aiheuttaa tunne-elämän ongelmia, kuten masennusta. Myös perhe-elämän vaikeudet, vanhempien avioero tai läheisen suhteen puuttuminen toiseen vanhempaan voivat aiheuttaa masennusta. Masennus voi ilmetä esimerkiksi väsymyksenä tai muista eristäytymisenä. Lapsilta usein odotetaan itsenäisyyttä ja vastuun kantamista jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Lapset tarvitsevat arkensa keskellä aikuisen antamaa psyykkistä turvaa. (Pulkkinen 2002, 112.)

Turvallinen lapsuus tukee lapsen kehittymistä tuntevaksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi. Lapsen kokema turvallisuus tuottaa tälle parempia kognitiivisia, psyykkisiä ja sosiaalisia resursseja. Turvallisuuden kokemiseen liittyy vahvasti se, miten aikuinen vastaa lapsen tarpeisiin ja millaista lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus on. (Ensi- ja turvakotien liitto 2014.)

Vanhemman ehdoton rakkaus lasta kohtaan edistää lapsen tunne-elämän vapautta ja spontaanisuutta, kun lapsen ei tarvitse yrittää ansaita rakkautta tekojensa kautta ja koettaa miellyttää vanhempiaan. Luottaessaan vanhempien rakkauteen, lapsi voi ilmaista tunteitaan vapaasti, kun taas ehdollinen rakkaus saa lapsen muuttamaan turvattomuuden tunteen pohjalta ja pakottaa lapsen epäaitouteen. Tunnesuhde, joka perustuu ehdottomaan rakkauteen, luo turvallisuuden tunnetta ja rikastuttaa lapsen luontaista elämäniloa. (Puolimatka 2011, 305, 309.)

4.2.1 Stressi

Stressi tarkoittaa voimakasta kiihtymystilaa, jota on vaikea käsitellä, koska sen käsittelyyn ei löydy vapaata hetkeä tai koska stressistä toipumisprosessi ei toimi. Ruumiin stressivaste saattaa käynnistyä, kun jokin kokemus tai tilanne osoittautuu liian haasteelliseksi ja normaali tasapainojärjestelmä järkkyy. Stressivaste on hypotalamuksen käynnistämä kemiallisten reaktioiden ketju, jonka lopputuotteena on kortisoli eli stressihormoni. Liian suuri kortisolimäärä voi esimerkiksi vaikuttaa haitallisesti kykyyn lukea sosiaalisia vihjeitä ja sopeuttaa käyttäytymistä sosi-aalisiin sääntöihin. Se on myös yhteydessä moniin tunneperäisiin häiriöihin kuten aikuisiän masennukseen, ahdistuneisuuteen ja syömishäiriöihin. (Gerhardt 2004, 71–72, 81, 94.)

Lapsen taidot ympäristöstä tulevien ärsykkeiden käsittelyssä ovat huomattavasti heikommat kuin aikuisen. Esimerkiksi liian suuret päivähoitoryhmät, usein vaihtuvat aikuiset, jatkuva meteli ja lasten väliset ristiriidat voivat aiheuttaa lapselle pitkäaikaista stressiä. Monet tutkijat ovat korostaneet, ettei lapsi kykene säätelemään itse stressitasoaan, vaan tarvitsee aikuisen säätelevää vuorovaikutusta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 59.)

Jari Sinkkonen (2008) on todennut aikuisten suojelevan lapsiaan huonosti stressiltä. Lapset ovat usein liian lujilla tavallisissa arkipäivän tilanteissa. Lapsi voi päivän aikana selvitä itselleen asetetuista vaatimuksista, mutta helpotuksen hetkellä – esimerkiksi kun vanhempi tulee hakemaan lasta päivähoidosta, hän niin sanotusti hajoaa eli itkee, kiukuttelee ja vaatii syyliä. Tällöin lapsi tarvitsee ymmärrystä ja myötätuntoa, mutta vanhempi saattaa ajatella käyttäytymisen johtuvan kurittomuudesta ja vaatii lapselta liikaa. Tämä lisää edelleen lapsen stressiä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 58.)

4.3 Tunne- ja turvataitokasvatus

Kykyä tunnistaa, ilmaista ja arvioida tunteita voi kehittää kasvatuksen avulla. Kun kasvatuksessa kiinnitetään huomiota edellä mainittuihin taitoihin ja edistetään nii-

tä, luodaan pohjaa sellaisille tunnevalmiuksille, jotka osaltaan mahdollistavat hyvän elämän. Henkilöiden välisissä suhteissa avainasemassa ovat tunneperäinen avoimuus, myötätunto ja rakkaus, joita ilman suhteet muodostuvat etäisiksi. Puolimatka (2011) toteaa, että ”ihmisen arvotunteet voivat menettää herkkyytensä, jos ihminen ei ilmaise niitä ja jos hän jatkuvasti toimii niitä vastaan”. Täten tunnekasvatus toimii samalla ihmisyyteen kasvattamisena ja arvokasvatuksena. (Puolimatka 2011, 349.)

Nykypäivänä Suomessa on käytössä useita sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen harjaannuttamiseen suunniteltuja menetelmiä. Esimerkiksi Askeleittain, Muksuoppi ja vastuunportaat sekä Tunnemuksu ja Mututoukka -menetelmien avulla lapset voivat oppia yhteisen tavan puhua tunteista ja harjoitella toivottua käyttäytymistä. Tunnetaito-ohjelmia tulee kuitenkin käyttää säännöllisesti ja johdonmukaisesti lapsiryhmässä ja henkilökunnan on vahvistettava ohjelmassa opeteltavia taitoja, jotta ne edistäisivät lasten tunnetaitojen kehittymistä. Vaikka päiväkodissa ei olisi käytössä mitään erityistä ohjelmaa tai menetelmää, on sosioemotionaalisten taitojen opettaminen johdonmukaisesti muilla tavoin suositeltavaa. Tavallisia, lapsen arkipäivään kuuluvia sosiaalisia taitoja voivat olla esimerkiksi myönteinen vuorovaikutus, lelujen vuorottelu, yhdessä leikkiminen ja toisen auttaminen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 181, 183.)

Päiväkoteihin suunnattuun Askeleittain -ohjelmaan kuuluu muun muassa tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen, vahingossa ja tahallaan tekemisen ero, välittämisen osoittaminen toiselle, auttaminen, ongelmanratkaisu sekä tunteiden säätely ja rauhoittuminen eri tavoin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 182.)

Neljän vuoden iässä lapsen kognitiiviset taidot alkavat olla riittävästi kehittyneet, jolloin sosiaalisia ja tunnetaitoja voidaan alkaa opetella. Lapsen ollessa nuorempi kuin 4-vuotias, ei hän välttämättä pysty rauhoittumisen ja ongelmanratkaisun harjoitteluun ryhmässä. Nelivuotiaan lapsen tunnetaidot muuttuvat yhä tarkemmiksi. Tämänikäiset lapset pystyvät jo esimerkiksi ymmärtämään, että samassa

tilanteessa ihmiset voivat kokea erilaisia tunteita. (Kanninen & Sigfrids 2012, 182.)

Tunnetaitojen lisäksi myös turvataitojen opettamiseen on kehitetty menetelmiä ja ohjelmia. Niistä yksi esimerkki on Stakesin julkaisema Turvataitoja lapsille – turvataitokasvatuksen oppimateriaali, jonka pääajatuksena on lasten omien voimavarojen ja selviytymiskeinojen edistäminen (Lajunen, Andell, Jalava, Kempainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2005, 14). Turvataito-ohjelmassa sekä aikuisten että lasten valmiudet toimia hankalissa tilanteissa lisääntyvät. Lasten on hyvä oppia suojelemaan itseään mahdollisissa kiusaamis-, ahdistelu- tai väkivaltatilanteissa. Pelottelun sijaan tarkoituksena on rohkaista elämässä tarvittavien taitojen oppimiseen omista yksilöllisistä lähtökohdista käsin. Asioiden pohtiminen itse ja ratkaisujen etsiminen yhdessä muiden kanssa ovat turvataito-ohjelman toteuttamistapoja. (Taskinen 2005, 8.)

Turvataidot edistävät lapsen tervettä itseluottamusta, kaveritaitoja ja uskoa omaisiin taitoihin selviytyä pelottavistakin tilanteista. Turvataitokasvatuksella pyritään tukemaan lapsen omaa ajattelua, miten eri tilanteissa tulisi toimia. Tärkeää on tällöin lapsen kannustaminen ja oman ajattelun vahvistaminen, mikä kasvattaa lapsen itseluottamusta entisestään. Turvataitojen kautta lapsi oppii omat rajansa, joita saa ja pitää puolustaa. Tämä estää lasta päätyvästä haitallisiin ihmissuhteisiin. (Perheen aika 2013.) Yksi turvataitokasvatuksen tavoitteista on ohjata lapsia kertomaan huolenaiheistaan turvalliselle aikuiselle (Lajunen ym. 2005, 14).

Turvataitojen tulisi nykypäivänä olla tietynlainen kansalaistaito. Jokaisella lapsella ja aikuisella on oikeus olla turvassa ja puolustaa omia rajojaan. Erityisesti lapsiperheiden vanhempien tulisi saada tukea ja opastusta lapsen turvataitojen tukemisessa. (Perheen aika 2013.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutusta, merkitystä ja sen tarpeellisuutta nykypäivän varhaiskasvatuksessa. Tutkimusongelmia oli siis kolme; miten tunne- ja turvataitokasvatus toteutuu vaasalaisissa päiväkodeissa, mikä on sen merkitys ja miten tarpeelliseksi se koetaan. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 126) mukaan toisinaan tutkimuksen tarkoituksen kannalta ei ole mielekäästä tehdä jakoa pää- ja osaongelmiin, mikäli tutkimusongelmat ovat samantasoisia. Tässä tutkimuksessa kaikki kolme tutkimusongelmaa olivat samanarvoisia, ja kyselylomakkeessa niitä painotettiin saman verran.

Opinnäytetyössä tutkittiin vaasalaisissa päiväkodeissa työskentelevien varhaiskasvattajien kokemuksia sekä ajatuksia näistä teemoista. Kokemuksilla tarkoitetaan henkilökohtaisesti tärkeiden elämyksellisten tilojen tuotoksia. Näiden tilojen taustalla vaikuttavat suuresti ihmisen senhetkinen elämäntilanne ja vuorovaikutus yleensä. Ihmisen oppiminen, kehittyminen ja kulttuuriin sosiaalistuminen ovat kaikki osa kokemuksen käsitettä. (Kajaanin Ammattikorkeakoulu 2014.)

Varhaiskasvattajilla tässä tutkimuksessa tarkoitettiin sekä lastentarhanopettajia että lastenhoitajia. Kaikilla varhaiskasvattajilla ei välttämättä ole kokemusta tunne- ja turvataitokasvatuksesta, tai eivät ainakaan ole siitä kokemuksesta tietoisia; tästä syystä tutkittiin varhaiskasvattajien kokemusten lisäksi myös heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään. Täten kaikki olivat kykeneväisiä vastaamaan kyselyn kaikkiin osa-alueisiin.

Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen ja toimeksiantajana sille oli Vaasan ensi- ja turvakodin hanke Lapselle vahvat verkostot. Hankkeen tiimoilta tunne- ja turvataitokasvatusta on toteutettu lapsiryhmissä projektityöntekijän toimesta muutamissa Vaasan päiväkodeissa.

5.1 Työhypoteesi

Työhypoteesin tarkoituksena on osoittaa, minkälaisia odotuksia tutkijalla on tutkimuksen tuloksista (Hirsjärvi ym. 2009, 159). Tämän tutkimuksen työhypoteesi oletti, että Vaasan päiväkodeissa toteutetaan jonkin verran tunnetaitokasvatusta jokapäiväisessä arjessa, mutta ei varsinaisesti sitä varten kehitettyjen menetelmien avulla. Oletus oli, että turvataitokasvatus on jokseenkin vieras aihe varhaiskasvattajille. Tunnetaitojen oletettiin olevan varhaiskasvattajille turvataitoja tutumpi käsite.

Uskottiin varhaiskasvattajien olevan tietoisia siitä, miten merkityksellisiä tunne- ja turvataidot ovat nykypäivänä ajatellen lapsen tasapainoista kehitystä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tutkimuksen työhypoteesi oletti, että varhaiskasvattajat pitävät tunne- ja turvataitokasvatusta tarpeellisena. Oletus oli kuitenkin, että päiväkodin hektisessä arjessa tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutus jää puutteelliseksi, ja muunlaisen toiminnan kuten askartelun ja liikunnan varjoon.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on ihminen ja hänen elämänpiirinsä, joille ihminen on luonut omia merkityksiä. Aineistonkeruumenetelmiä on useita, kuten haastattelu ja videointi, ja näiden kautta on lähes mahdotonta tuottaa yleistettävää tietoa. (Kylmä & Juvakka 2012, 16.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteena onkin sen sijaan ymmärtää ja tulkita jonkin tietyn ilmiön syitä ja sen merkityksiä (Koivula, Suihko & Tyrväinen 2002, 22).

Tutkimuksen analyysissä käytettiin sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä. Kvantitatiivista tutkimusmenetelmää käytettäessä, tutkimuksen tavoitteena on mitata jotakin ilmiötä ja sen yleisyyttä tilastollisesti sekä mahdollisimman luotettavasti (Koivula ym. 2002, 22). Leino-Kilpi (1997) kirjoittaa molempien tutkimusmenetelmien tavoitteen olevan sama: ”tutkimuksen avulla pyritään selvittämään totuutta tutkimuskohteina olevista ilmiöistä ja jäsentämään todellisuutta en-

tistä paremmin hallittavaan muotoon” (Kylmä & Juvakka 2012, 17). Enemmän tutkimuksesta on kuitenkin löydettävissä laadullisen tutkimuksen elementtejä, koska kyseistä aihetta ja tutkimusongelmaa oli helpompi lähestyä ja tutkia laadullisin keinoin. Tutkimuksessa käytettäviä menetelmiä suunniteltaessa tutkimuskysymysten luonteella onkin vaikutusta menetelmän valintaan (Kylmä & Juvakka 2012, 16).

5.3 Aineistonkeruu

Aineisto kerättiin puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla. Hirsjärven ym. (2009, 193) mukaan kyselyllä tarkoitetaan ”sellaisia kyselyn, haastattelun ja haavainnoinnin muotoja, joissa aineistoa kerätään standardoidusti ja joissa kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen tietystä perusjoukosta”. Kyselyllä on mahdollista selvittää ihmisten uskomuksia ja kokemuksia sekä mielipiteitä tiettyä aihetta kohtaan (Järventausta, Moisala & Toivakka 1999, 49).

Kyselylomakkeessa oli sekä avoimia että strukturoituja, eli valmiita vastausvaihtoehtoja sisältäviä kysymyksiä. Kysely suoritettiin kontrolloituna kyselynä, tarkemmin määriteltynä informoituna kyselynä. Informoidulla kyselyllä tarkoitetaan sitä, että tutkija vie kyselylomakkeet henkilökohtaisesti suoraan tutkimuksen kohdehenkilöille, ja kykenee samalla kertomaan tutkimuksen tarkoituksesta ja itse kyselystä enemmän (Hirsjärvi ym. 2009, 196–197). Tällä haluttiin myötävaikuttaa siihen, että kaikki tutkimuksen kohdehenkilöt olisivat paremmin sitoutuneita tutkimukseen ja kyselyyn vastaamiseen.

Tässä tutkimuksessa otantamenetelmänä käytettiin ryväotantaa. Ryväotannalla tarkoitetaan perusjoukon yksikköjen jakamista ryppäisiin. Vain osa näistä ryppäisistä pääsee mukaan varsinaiseen otokseen. (VirtuaaliAmk 2014.) Aineisto kerättiin kuudesta vaasalaisesta päiväkodista. Kuuteen päiväkotiin päädyttiin siitä syystä, että vastaajien kokonaismääräksi toivottiin noin 40–50 varhaiskasvattajaa. Vastajia saatiin kuitenkin ainoastaan 20. Vastausprosentti oli täten 33. Jokaisessa päiväkodissa lapsiryhmiä oli 3–6, joissa kussakin työskenteli noin kolme varhaiskas-

vattajaa. Aineisto kerättiin ainoastaan suomenkielisistä ryhmistä, jolloin kyseessä on kaksiasteinen ryväsotanta. Sillä tarkoitetaan menetelmää, jossa vain osa ryp-päiden yksiköistä päätyy mukaan otokseen (VirtuaaliAmk 2014). Yksiköllä tässä tarkoitettiin yhden päiväkodin yksittäisen ryhmän varhaiskasvattajia.

Kyselylomaketta testattiin muutamalla lastentarhanopettajalla ennen kyselyn lo-pullista toteuttamista sen oikeilla kohdehenkilöillä. Päiväkodeissa kyselylomak-keeseen saivat vastata sekä lastentarhanopettajat että lastenhoitajat. Tutkimukses-sa ei haluttu rajata vastaajia vain lastentarhanopettajiin, koska molempien ammat-tiryhmien kokemukset, ajatukset ja mielipiteet olivat tutkimuksen toteuttajien mielestä yhtä merkittäviä. On tärkeää, että sekä lastentarhanopettajat että lasten-hoitajat pohtivat tunne- ja turvataitokasvatuksen merkitystä, sillä he kaikki ovat yhtäläinen osa lasten jokapäiväistä elämää ja arkea päiväkodissa.

5.4 Aineiston analysointi

Aineiston analyysillä pyritään luomaan selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta il-miöstä. Sisällönanalyysin tarkoitus on järjestää aineisto tiiviisti ja selkeästi, lisää-mällä näin sen informaatioarvoa. Yhtenä päämääränä on myös muodostaa luotet-tavia johtopäätöksiä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu kuitenkin suurelta osin tutkijan omaan päättelyyn ja tulkintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Kyselyllä saadut vastaukset analysoitiin teoriasidonnaisen sisällönanalyysin avul-la. Teoriasidonnainen sisällönanalyysi sijoittuu aineistolähtöisen ja teorialähtöisen sisällönanalyysin välimaastoon. Aineistosta tehdyt havainnot kytkeytyvät osittain teoriaan, mutta eivät kokonaan perustu siihen. Teoriasta pyritään löytämään tukea ja selityksiä aineistosta tehdyille tulkinnoille. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teoriasidonnaisessa analyysissä ei ole tarkoituksena testata teoriaa, vaikka aikaisempi tieto voikin ohjata analyysin kulkua tai jopa avata uusia ajatusuria. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97). Tässä tutkimuksessa aineiston analyysi on hieman enemmän aineistolähtöistä kuin teorialähtöistä.

Tämän tutkimuksen sisällönanalyysissä käytetään teemoittelua eli aineiston jakamista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan. Teemoittelussa aineistosta etsitään tutkijan määrittelemiä teemoja kuvaavia ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tässä tutkimuksessa teemat valikoituivat aineistossa esille tuotujen aiheiden mukaan. Kun tutkimuksessa halutaan ratkaista jotakin käytännönläheistä ongelmaa, on teemoittelu silloin hyvä tapa aineiston analysointiin (Eskola & Suoranta 1998, 179). Tässä tutkimuksessa se tarkoittaa kolmea tutkimusongelmaa: miten tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan päiväkotien arjessa sekä millainen on sen merkitys ja tarve varhaiskasvatuksen kentällä.

Tässä tutkimuksessa kvantifiointia on käytetty laadullisen analysoinnin apuna. Kvantifioimista eli määrällistä analyysia voi soveltaa myös laadulliseen aineistoon (Eskola & Suoranta 1998, 179). Kvantitatiivinen eli määrällinen ja kvalitatiivinen eli laadullinen eivät ole ainoastaan toistensa vastakohtia, vaan voivat olla myös toisiaan täydentäviä suuntauksia. Muun muassa numerot ja merkitykset riippuvat usein toisistaan: ”numerot perustuvat merkityksiä sisältävään käsitteellistämiseen, ja merkitystä sisältäviä käsitteellisiä ilmiöitä voidaan ilmaista numeroin”. (Hirsjärvi ym. 2007, 132–133.) Aineiston kvantifioinnissa voidaan esimerkiksi laskea kuinka moni tutkittava ilmaisee saman asian (Tuomi & Sarajärvi 2009, 120). Tässä tutkimuksessa kvantifiointi pitää sisällään juurikin ilmaisujen määrien laskeamista ja taulukointia tilastollisempaan muotoon.

5.5 Reliabiliteetti ja validiteetti

Luotettavan tiedon tuottaminen on tieteellisen tutkimuksen tavoite. Mays & Pope (2000) sekä Horsburgh (2003) huomauttavat, että joidenkin tutkijoiden mukaan määrällisen ja laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa ei voida käyttää samoja luotettavuuden kriteereitä, koska ”nämä tutkimustyyppit perustuvat erilaisiin perusoletuksiin todellisuudesta ja tiedosta”. Toiset tutkijat taas vakuuttavat, että luotettavuuden kriteerit eivät eroa näissä tutkimusmenetelmissä toisistaan, ja he käyttävät täten validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä sekä kvantitatiivisen että

kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. (Kylmä & Juvakka 2012, 127.)

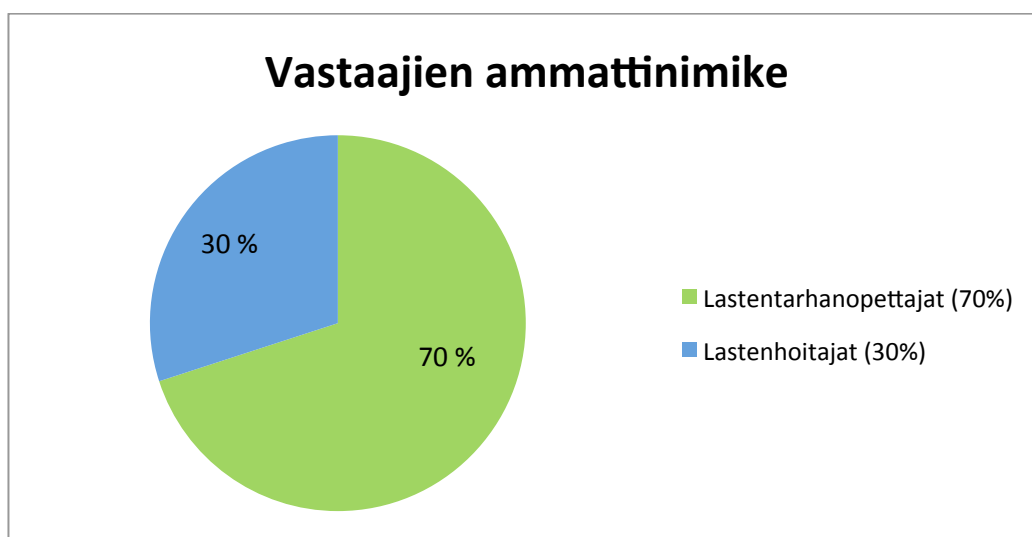
Tämän tutkimuksen luotettavuutta on arvioitu pohdinta-osassa. Tutkimuksen luotettavuutta on arvioitu reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden näkökulmasta. Reliabiliteetillä tarkoitetaan tutkimuksen tulosten toistettavuutta; jotta tulokset olisivat reliabeleita eli luotettavia, ne eivät saa olla sattumanvaraisia. Tutkimusmenetelmän tulee myös mitata juuri sitä, mitä on tavoitteena mitata, ja tämä tarkoittaa tutkimuksen validiteettia eli pätevyyttä. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–227.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselylomakkeita toimitettiin yhteensä 60 kappaletta, kuuteen eri Vaasassa toimivaan päiväkotiin. Kyselylomake oli suunnattu varhaiskasvattajille, joilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 20 varhaiskasvattajaa. Vastausprosentti oli täten 33.

6.1 Ammattinimike

Kysymyksellä 1 selvitettiin vastaajien ammattinimikettä (ks. kuvio 2). Vastausvaihtoehtoina olivat lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja.

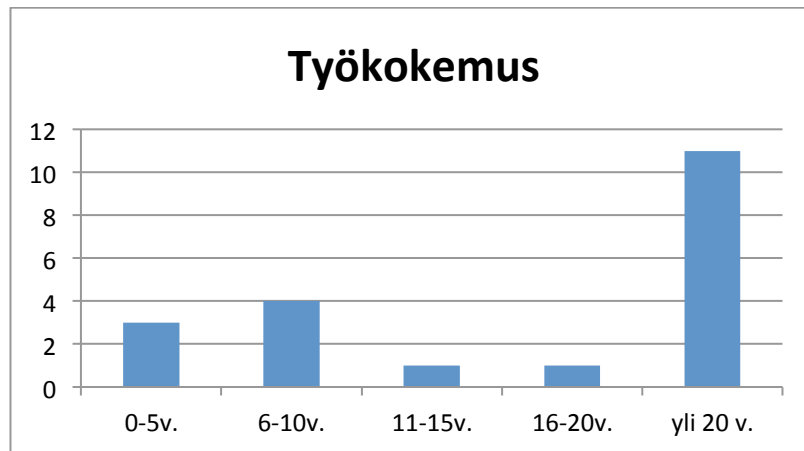

Kuvio 2. Vastaajien ammattinimike

Kysymykseen vastaajia oli yhteensä 20, joista lastentarhanopettajia oli 70 % (14) ja lastenhoitajia 30 % (6) vastaajista.

6.2 Työkokemus

Kysymyksessä 2 haluttiin tietää vastaajien työkokemus päivähoidon kentällä ajallisesti kokonaisina vuosina ilmoitettuna. Vastaukset jaettiin viiteen eri luokkaan, joiksi muodostuivat: 0–5 vuotta, 6–10 vuotta, 11–15 vuotta, 16–20 vuotta ja yli 20 vuotta (ks. kuvio 3).

Kuvio 3. Vastaajien työkokemus päivähoiton kentällä

Kyselyyn vastanneista varhaiskasvattajista kolmella oli työkokemusta 0–5 vuotta. 6–10 vuotta työkokemusta oli neljällä vastaajalla. Vain yksi ilmoitti työkokemuksensa määräksi 11–15 vuotta. Samalla tavoin ainoastaan yhdellä vastaajalla oli työkokemusta 16–20 vuotta. Jopa 11 vastaajaa ilmoitti työkokemuksensa määräksi yli 20 vuotta.

6.3 Tunne- ja turvataitokasvatus päiväkodin arjessa

Kysymys 3 liittyy tunne- ja turvataitokasvatuksen senhetkiseen toteutumiseen päiväkodin arjessa. Vastaukset olivat pääosin laajoja, mistä kertoo suuri ilmaisujen määrä. Kysymys 3 sisältää kaksi eri osakysymystä, joita käsitellään tässä erikseen.

6.3.1 Tilanteet, joissa tunne- ja turvataitokasvatus näkyy

Ensimmäisellä osakysymyksellä haluttiin saada selville missä tilanteissa tunne- ja turvataitokasvatus näkyy varhaiskasvatuksen arjessa. Kuviossa 4 on esitetty vastauksista esille nousseet ilmaisut. Kysymykseen vastasivat kaikki 20 varhaiskasvattajaa. Ilmaisuja kertyi yhteensä 57.

Kuvio 4. Tilanteet, joissa tunne- ja turvataitokasvatus näkyy (ilmaisut)

Tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin näkyvän kaikissa tilanteissa (11), vapaassa leikissä (11), ruokailutilanteissa (8), lasten välisissä ristiriitatilanteissa (8), lapsen tunteikkaissa hetkissä (8), pukemistilanteissa (4), toimintatuokioissa (4), lepo hetkissä (1), siirtymätilanteissa (1) ja päiväkotiin tulo- ja päiväkodista lähtöhetkissä (1).

Vastauksissa korostettiin sen näkyvän päivän kaikissa tilanteissa (11) lasten tunteista, mielialoista ja keskinäisestä vuorovaikutuksesta riippuen. Tämän ohella eniten vastaajat kertoivat sen näkyvän vapaassa leikissä (11), jossa lapset saavat harjoitella vuorovaikutustaitojaan.

Vastauksista oli löydettävissä ilmaisuja liittyen ruokailuhetkiin (8), lasten välisiin ristiriitatilanteisiin (8) sekä lapsen tunteikkaisiin hetkiin (8). Lapsen tunteikkaat hetket tarkoittavat tässä yhteydessä esimerkiksi lapsen alakuloisuutta, turvattomuuden tunnetta, pettymyksiä ja muita pääosin negatiivisia tunteita tai olotiloja, joihin vastaajat näkivät tarpeelliseksi reagoitavan tunne- ja turvataitokasvatuksen keinoin, ja jotka vastauksissa mainittiin erillään muista päivän tilanteista.

Vastauksissa mainittiin tunne- ja turvataitokasvatuksen näkyvän myös pukemistilanteissa (4), toimintatuokioissa (4), lepohtkissä (1), siirtymätilanteissa (1) sekä päiväkotiin tulo- ja päiväkodista lähtötilanteissa (1).

Vastaajien mielestä oli vaikeaa määritellä missä päivän tilanteissa tunne- ja turvataitokasvatus näkyy päiväkodin arjessa; vastausten perusteella tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan monenlaisissa tilanteissa päivän mittaan. Vapaan leikin ilmaisut korostuivat vastauksissa odotetusti. Yllättäen melkein puolet vastaajista mainitsi tunne- ja turvataitokasvatuksen näkyvän ruokailutilanteissa. Kuitenkin vain muutama mainitsi sen näkyvän toimintatuokioissa. Tulos on hieman ristiriidassa kyselylomakkeen seuraavaan kysymykseen saatujen vastausten kanssa. (ks. 6.4)

6.3.2 Tunne- ja turvataitokasvatuksen ilmeneminen arjen tilanteissa

Toisella osakysymyksellä haluttiin selvittää miten tunne- ja turvataitokasvatus ilmenee arjen tilanteissa (ks. taulukko 1). ”Arjen tilanteilla” viitattiin ensimmäisellä osakysymyksellä kerättyihin vastauksiin tilanteista, joissa tunne- ja turvataitokasvatus vastaajien mielestä näkyy. Kaikki 20 varhaiskasvattajaa vastasivat kysymykseen, jolla kerättiin yhteensä 78 ilmaisua.

Varhaiskasvattajien vastaukset		
Turvataidot 39	Tunnetaidot 24	Aikuisen toiminta 15
yhteensä 78 ilmaisua		

Taulukko 1. Tunne- ja turvataitokasvatuksen ilmeneminen arjen tilanteissa teemoittain (ilmaisut)

Ilmaisut jaettiin kolmeen eri pääluokkaan, joiksi muodostuivat turvataidot (39 ilmaisua), tunnetaidot (24 ilmaisua) ja aikuisen toiminta (15 ilmaisua). Näistä pääluokista turvataidot ja tunnetaidot jaettiin vielä edelleen alaluokkiin.

Turvataidot (39 ilmaisua) jaettiin kahteen alaluokkaan, joiksi valikoituivat vuorovaikutustaidot (26) ja muut turvataidot (13).

Vuorovaikutustaidot (26). Vastaajat kokivat tunne- ja turvataitokasvatuksen ilmevän arjen tilanteissa vuorovaikutustaitojen harjoittelemisena ja tukemisena.

”Opetellaan huomioimaan kaverit, pyytämään anteeksi, ottamaan mukaan leikkeihin, jakamaan ja kuuntelemaan.”

”Kannustetaan ystävien auttamiseen ja huomioimiseen.”

Muut turvataidot (13). Muut turvataidot –alaluokka sisältää ilmaisuja muun muassa lapsiryhmän yhteisten sääntöjen laatimisesta, kiusaamisvastaisuudesta, lapsen itseluottamuksen vahvistamisesta sekä lapsen omien taitojen vahvistamisesta ristiriitatilanteista selvitäkseen.

”Annetaan myös lasten ratkoa itse ongelmia tai riitoja, aikuinen auttaa tarvittaessa.”

”Ryhmässä on yhteiset sovitut säännöt, ei kiusata, kuunnellaan aikuista.”

Tunnetaidot (24 ilmaisua). Tunnetaitoihin liittyen oli vastauksista löydettävissä kaksi alaluokkaa: aikuinen lapsen tunteiden kohtaajana (12) ja lapsi tunteiden ilmaisijana (12).

Aikuinen lapsen tunteiden kohtaajana (12). Tähän alaluokkaan sisällytettiin ilmaisut siitä, miten aikuinen suhtautuu lapsen erilaisiin tunteisiin ja olotiloihin. Vastaajat mainitsivat aikuisen muun muassa sanoittavan lapsen tunteita, hillitsevän liian voimakkaita tunteenpurkauksia ja osoittavan myötätuntoa.

”Aikuinen hillitsee raivonpuuskia esim. ottamalla syliin.”

”Lapset saavat itkeä jos siltä tuntuu.”

Lapsi tunteiden ilmaisijana (12). Vastaajat mainitsivat lasten näyttävän tunteitaan eri tavoin sekä harjoittelevan niiden tunnistamista ja säätelyä.

”Lähes kaikissa tilanteissa joudutaan harjoittelemaan tunteiden hallintaa.”

”...joidenkin lasten kohdalla näkyy toisinaan turvattomuus.”

Aikuisen toiminta (15 ilmaisua). Omaksi teemakseen luokiteltiin aikuisen toiminta, joka pitää tässä sisällään ilmaisia muun muassa varhaiskasvattajan kyvystä tukea lasta kannustamalla, auttamalla ja rohkaisemalla sekä luoda lapsiryhmään myönteinen ilmapiiri.

”Meidän empatia ja taidot ratkaisevat paljon.”

”...pieninä ohjeina, muistutuksina ja kannustuksena.”

Kyseessä olleen toisen osakysymyksen ilmaisuihin esiintyi todella harvoin turvataitokasvatus -käsite. Täten monet vastaajat eivät luultavasti tienneet mainitsemiensa asioiden liittyvän olennaisesti turvataitokasvatukseen. Edellä kuvatut vuoro-vaikutustaidot ja muut turvataidot ovat kuitenkin tutkimuksessa käytetyn teoriapohjan sekä muiden lähteiden mukaan keskeinen osa turvataitokasvatusta ja turvataito -käsitettä. Vastaajat osasivat nimetä tunnetaitojen vahvistamisen huomattavasti turvataitokasvatusta paremmin. Vastauksista voidaan täten päätellä tunnetaitokasvatuksen olevan käsitteenä ja sisällöltään huomattavasti turvataitokasvatusta tutumpi aihe varhaiskasvattajille.

6.4 Kuinka usein tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan?

Kysymyksessä 4 varhaiskasvattajia pyydettiin kertomaan kuinka usein tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan päiväkotiryhmässä, jossa he tällä hetkellä työskentelevät (ks. kuvio 5). Kysymykseen saatiin 19 vastausta. Kysymykseen vastaavia ilmaisia kertyi yhteensä 24.

Kuvio 5. Kuinka usein tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan? (ilmaisut)

Tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan vastaajien mukaan päivittäin tai lähes päivittäin (14), viikoittain tai lähes viikoittain (6), 1–2 kertaa kuukaudessa (3) ja vuosittain (1).

Suurin osa vastaajista kertoi tunne- ja turvataitokasvatusta toteutettavan lapsiryhmässä päivittäin tai lähes päivittäin (14). Tällä viitattiin useimmissa ilmaisuihin muunlaiseen kuin suunnitellusti tapahtuvaan tunne- ja turvataitokasvatukseen.

”Ei tiettyä ohjelmaa, vaan arkitilanteissa joka päivä.”

Osassa vastauksista kerrottiin tunne- ja turvataitokasvatusta toteuttavan viikoittain tai lähes viikoittain (6).

”Suunnitellusti, joskus viikottain, joskus harvemmin.”

Muutama vastaaja mainitsi tunne- ja turvataitokasvatusta toteutettavan 1-2 kertaa kuukaudessa (3).

”Toimintatuokioiden aiheena n. 1 krt kuukaudessa esim. Askeleittain-tuokio..”

Yksi vastaaja mainitsi sitä toteutettavan vuosittain (1).

”Vuosittain tulee pidettyä teemana tunne- ja turvataitokasvatusta.”

Kysymykseen saatiin myös vastauksia, jotka eivät vastanneet kysymykseen tai olivat epätarkkoja. Ilmaisuihin kuten ”jonkin verran” ja ”arjessa” ei pystytty päättämään kuinka usein tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan. Myöskään tunne- ja turvataito -ohjelmien luetteleminen ei vastaa kysymykseen.

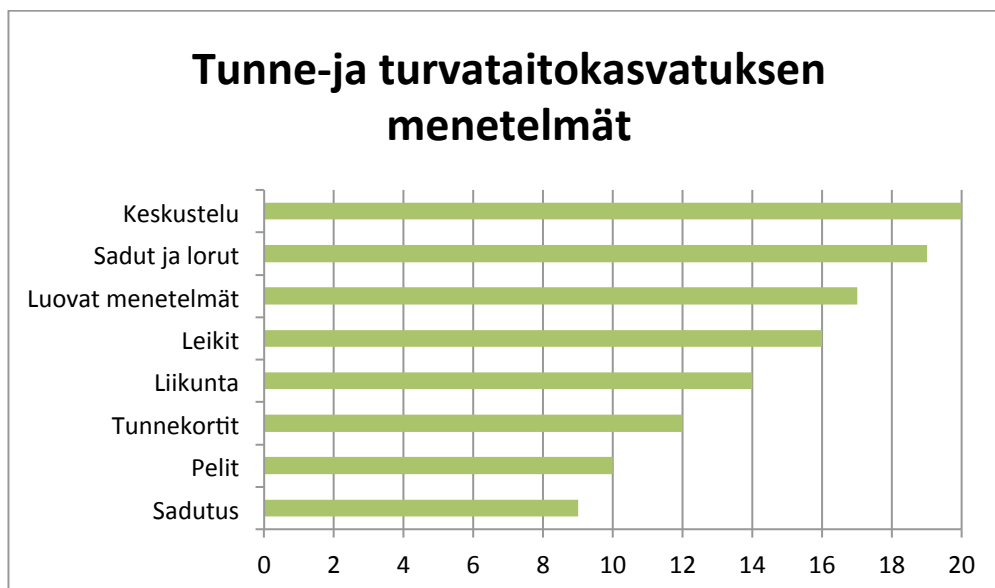
Yhdessä vastauksessa viitattiin Lapselle vahvat verkostot –hankkeen puitteissa pidettyihin tunne- ja turvataitotuokioihin.

”On ollut myös erikseen aamun toiminta-ajan kestäviä tunne- ja turvataitoharjoituksia vierailijan pitämänä.”

Vastauksista pystyttiin tulkitsemaan, että noin puolet vastaajista toteutti tunne- ja turvataitokasvatusta suunnitellusti esimerkiksi erilaisten tuokioiden avulla. Kuitenkin heistä vain kuusi vastaajaa mainitsi sitä toteutettavan viikoittain tai lähes viikoittain. Yli puolet vastaajista kertoi sitä toteutettavan lapsiryhmässä käytännönläheisesti päivittäin tai lähes päivittäin.

6.5 Tunne- ja turvataitokasvatuksen menetelmät

Kysymyksellä 5 haluttiin selvittää, millaisia menetelmiä vastaajat hyödyntävät tunne- ja turvataitokasvatuksessa. Vastausvaihtoehtoja olivat: luovat menetelmät, kuten taide, musiikki ja draama, keskustelu, tunnekortit, sadutus, liikunta, sadut ja lorut, pelit sekä leikit. Näiden lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus kertoa muista käyttämistään menetelmistä. Vastaajien mainitsemat menetelmät näkyvät kuviossa 6. Vastaajien määrä oli yhteensä 20.

Kuvio 6. Tunne- ja turvataitokasvatuksen tukena käytetyt menetelmät

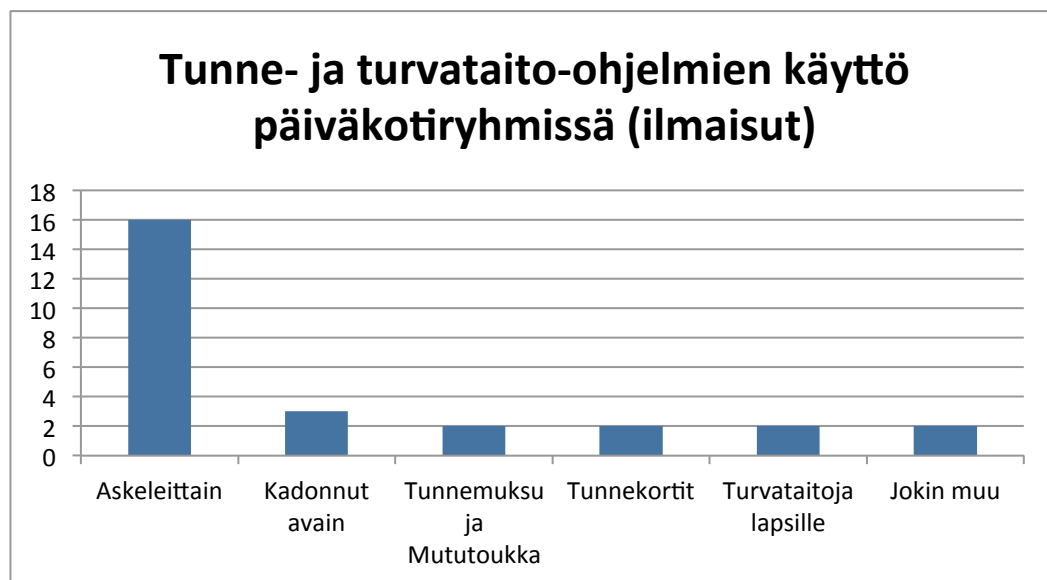
Tunne- ja turvataitokasvatuksessa hyödynnettiin keskustelua (20), satuja ja loruja (19), luovia menetelmiä (17), leikkiä (16), liikuntaa (14), tunnekortteja (12), pelejä (10) ja sadutusta (9). Vastaajien mainitsemia muita menetelmiä olivat: metsäretket (2 ilmausta), Askeleittain (3 ilmausta), Käsikynkkä (1 ilmaus), Sydänkerho (1 ilmaus) ja tunnetaitotuokiot (2 ilmausta).

Vastauksista oli laskettavissa, että kaikilla vastaajilla oli käytössä vähintään kolme menetelmää tunne- ja turvataitokasvatuksessa. Voidaan siis todeta, että menetelmiä käytetään jokseenkin laajasti. Eniten vastaajat kertoivat hyödyntävänsä keskustelua, satuja ja loruja, luovia menetelmiä ja leikkejä. Menetelmistä vähiten tunne- ja turvataitokasvatuksessa käytetty oli sadutus. Osa vastaajista kirjoitti hyödyntävänsä myös muita ”menetelmiä” tunne- ja turvataitokasvatuksen tukena, kuten metsäretkiä ja sydänkerhoa.

6.6 Tunne- ja turvataito-ohjelmien käyttäminen päiväkotiryhmissä

Kysymyksellä 6 haluttiin selvittää käytetäänkö varhaiskasvattajien päiväkotiryhmissä jotakin valmista, tunne- ja turvataitokasvatukseen nimenomaisesti kehitet-

tyä ohjelmaa, ja jos käytetään, niin mitä (ks. kuvio 7). Kysymykseen vastasivat kaikki 20 varhaiskasvattajaa, ja ilmaisuja kertyi yhteensä 40.

Kuvio 7. Tunne- ja turvataito-ohjelmien käyttö päiväkotiryhmissä (ilmaisut)

Tunne- ja turvataito-ohjelmista mainittiin lapsiryhmissä olevan käytössä Askeleittain (16), Kadonnut avain (3), Tunnemuksu ja Mututoukka (2), tunnekortit (2), Turvataitoja lapsille (2) ja jokin muu (2).

Suurimmassa osassa vastauksista mainittiin Askeleittain -ohjelma (16). Niistä kuitenkin viidessä oli selvennetty Askeleittain -ohjelman olevan päiväkodissa käytössä jossain muussa kuin omassa ryhmässä, tai, että siihen on päiväkodissa saatavilla materiaalia, tarkentamatta kuitenkaan käytetäänkö materiaalia lainkaan. Myös Kadonnut avain -musiikki-liikuntaseikkailu (3), jossa paneudutaan myös tunnetaitoihin, oli mainittu vastauksissa. Vastauksissa nousi esille myös Tunnemuksu ja Mututoukka (2), tunnekortit (2) ja Turvataitoja lapsille (2). Kahdessa vastauksessa tuli esille edellä mainittujen ohjelmien lisäksi muita menetelmiä, joita olivat Kimo-chis -pehmohahmot (1) tunnetaitokasvatukseen liittyen sekä jokin ruotsalainen tunnetaito-ohjelma (1).

Vain kolme vastaajaa kertoi, ettei lapsiryhmässä käytetä tällä hetkellä mitään tunne- ja/tai turvataito-ohjelmaa. Vain yksi ohjelma, joka nousi vastauksista esille, oli turvataitoja vahvistava ohjelma. Aiemmin mainituista ilmaisuista sekä tunne- ja turvataito-ohjelmia käyttämättömien vastaajien vähäisestä määrästä voidaan tulkita varsinkin tunnetaito-ohjelmien olevan vastaajilla käytössä paljon. Huolestuttavaa kuitenkin on se, että vastauksista nousi esille myös resurssipula.

”En käytä. Päiväkodissamme käytetään Askeleittain–materiaalia, mutta meidän ryhmässämme sen käyttöön ei tänä vuonna ollut resursseja.”

6.7 Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen tunne- ja turvataitokasvatuksessa

Kysymyksessä 7 vastaajia pyydettiin pohtimaan miten lapsen yksilöllisyys huomioidaan tunne- ja turvataitokasvatuksessa. Kysymykseen 7 saaduista vastauksista kootut teemat näkyvät taulukossa 2. Vastauksia kysymykseen saatiin 20, joista ilmaisia kerättiin yhteensä 62.

Varhaiskasvattajien vastaukset			
Lapsen luonne	Kehitystaso	Ryhmän toiminta	Tausta
25	15	15	7
yhteensä 62 ilmaisia			

Taulukko 2. Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen tunne- ja turvataitokasvatuksessa teemoittain (ilmaisut)

Ilmaisut jaettiin neljään eri teemaan, joiksi muodostuivat lapsen luonne (25 ilmaisia), kehitystaso (15 ilmaisia), ryhmän toiminta (15 ilmaisia) ja tausta (7 ilmaisia). Näihin neljään teemaan lukeutuvat ilmaisut jaettiin vielä edelleen alaluokkiin.

Lapsen luonne (25 ilmaisia). Varhaiskasvattajat kertoivat tunne- ja turvataitokasvatuksessa otettavan huomioon lapsen luonteen. Tämä teema jaettiin kolmeen ala-

luokkaan, joita ovat temperamentti ja luonteenpiirteet (12), taidot ja oppiminen (9) ja ”tuttuus” lapsen ja varhaiskasvattajan välillä (4).

Temperamentti ja luonteenpiirteet (12). Varhaiskasvattajat mainitsivat lapsen temperamentin ja luonteenpiirteiden vaikuttavan siihen, miten tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan kunkin lapsen kohdalla.

”Temperamentit otetaan huomioon, joillekin riittää hellempi/ herkkä puhe, joillekin temperamenttisemmille lapsille saa opettaa/ sanoa asioista myös temperamenttisemmin.”

Taidot ja oppiminen (9). Lapsen yksilöllisyys tunne- ja turvataitokasvatuksessa huomioidaan varhaiskasvattajien mukaan myös kiinnittämällä huomiota lapsella jo oleviin taitoihin ja siihen, millä tavoin lapsi oppii. Kukin lapsi on erilainen, ja siten myös asioiden oppiminen on yksilöllistä.

”Toiset lapset osaavat paremmin kuin toiset. Aina ei ole niin, että 4v. osaisi huonommin kuin 6v., riippuu paljon lapsen muusta kehityksestä...”

”Tuttuus” lapsen ja varhaiskasvattajan välillä (4). Varhaiskasvattajista muutamat vastasivat lapsen hyvin tuntemisen, edesauttavan oikeiden tapojen valitsemista tunne- ja turvataitokasvatuksessa.

”Kun tuntee lapsen ja tämän persoonallisuuden niin tietää mitä keinoja tämän kanssa on parasta käyttää, miten puhua ja mitä sanoa.”

Kehitystaso (15 ilmaisua). Vastaajat toivat esille kehitystason vaikutuksen tunne- ja turvataitokasvatukseen ja sen toteutukseen. Kehitystaso-teeman ilmaisut jaettiin kahteen alaluokkaan: ikä (12) ja erityisen tuen tarve (3).

Lapsen ikä (12). Varhaiskasvattajat kertoivat lapsen iän ja useimmiten iän mukaisen kehitystason vaikuttavan tunne- ja turvataitokasvatukseen yksilölliseen toteuttamiseen jokaisen lapsen kohdalla. Muutamat vastaajat myös mainitsivat ikähaita-

rin olevan lapsiryhmässä laaja, mikä tuo oletettavasti omat haasteensa tunne- ja turvataitokasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

”Ikätaso otetaan huomioon, isommilta vaaditaan jo parempaa käytöstä muita kohtaan ja omien tunnetilojen säätelykykyä.”

Lapsen erityisen tuen tarve (3). Vain muutamat vastaajat mainitsivat erityisen tuen tarpeen vaikuttavan tunne- ja turvataitokasvatuksen yksilölliseen toteuttamiseen. Myös ne ilmaisut, joissa erityisen tuen tarve esiintyi, olivat melko suppeita.

”Jos tarvetta on enempään tukeen, silloin kiinnitetään enemmän huomiota.”

Ryhmän toiminta (15 ilmaisua). Koko ryhmän toimintaan liittyviä seikkoja nostettiin vastauksissa myös esille, vaikka kysymyksessä olikin kyse yksilöllisyyden huomioimisesta. Ryhmän toiminta kuitenkin vaikuttaa melko suureltakin osin siihen, miten yksilöllisyyttä pystytään varhaiskasvatuksessa huomioimaan. Ryhmän toiminta jaettiin kahteen alaluokkaan: toimintatapojen soveltuvuus (12) ja tasavertaisuus (3).

Toimintatapojen soveltuvuus (12) käsittää muun muassa sen, miten lapsiryhmässä esimerkiksi muodostetaan pienryhmiä tai valitaan tunne- ja turvataitokasvatuksessa käytettävät menetelmät.

”Pienryhmiä muodostettaessa aina huomioidaan luonteenpiirteet ym. että saadaan sopivat ryhmät.”

Tasavertaisuus (3) näkyy tunne- ja turvataitokasvatuksessa vastaajien mukaan sukupuolineutraalisuutena ja siten, että lapsilla on samanlaiset mahdollisuudet esimerkiksi saada huomiota ja tulla nähdyksi ja kuulluksi ryhmässä.

”Itse odotan samoja tunteita sekä pojilta että tytöiltä.”

Tausta (7 ilmaisua). Varhaiskasvattajien mukaan tausta vaikuttaa jonkin verran siihen, miten kunkin lapsen kohdalla tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan. Tähän teemaan saadut vastaukset olivat todella suppeita, ja useimmissa vastauksissa sen oli vain mainittu vaikuttavan yksilöllisyyden huomioidessa. Tämä teema jaettiin kahteen alaluokkaan, joita ovat perhesuhteet ja koti (4) sekä kulttuuri ja kieli (3).

Perhesuhteet ja koti (4). Perhesuhteista ja kodista oli ainoastaan mainittu näiden olevan osa lapsen yksilöllisyyttä, joka huomioidaan tunne- ja turvataitokasvatuksessa. Perhesuhteiden vaikutus siihen, miten lapsen yksilöllisyys tulisi tunne- ja turvataitokasvatuksessa huomioida, on varmasti todellisuudessa suurempi kuin tämä tutkimuksen osa antaa olettaa. Jostain syystä varhaiskasvattajat eivät ole vastauksissaan korostaneet erilaisten perhesuhteiden ja lapsen kotiympäristön vaikutusta tunne- ja turvataitokasvatuksen räätälöinnissä kullekin lapselle sopivaksi.

”Jokainen huomioidaan yksilönä, huomioiden kulttuuri- sekä perhetaustat...”

Kulttuuri ja kieli (3). Vaikka kulttuuri ja kieli –alaluokkaan kertyi vähemmän ilmaisuja, oli kertyneet ilmaisut kattavampia kuin perhesuhteet ja koti –alaluokassa. Vastaajat pohtivat lapsen suomenkielen osaamisen vaikutusta tunne- ja turvataitokasvatukseen. Myös kulttuuritaustojen erojen koettiin tuottavan haasteita varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa tulisikin panostaa tämän haasteen ratkaisuun tai helpottamiseen entistä syvemmin maahanmuuttajien määrän lisääntyä roimasti Suomessa.

”Meillä on myös paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia (kulttuuri ja kieli haasteena).”

Kysymyksellä lapsen yksilöllisyyden huomioimisesta tunne- ja turvataitokasvatuksessa, kerättiin melko paljon ilmaisuja eri aiheisiin liittyen. Tämä kertoo mitä luultavimmin siitä, että varhaiskasvattajille lapsen yksilöllisyyden huomioiminen

varhaiskasvatuksessa on hyvin tuttu aihe, ja että aihetta on pohdittu yleisesti ottaen varhaiskasvatuksen kentällä jo pitkään.

6.8 Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen

Varhaiskasvattajia pyydettiin pohtimaan, minkälainen vaikutus tunne- ja turvataitokasvatuksella on lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen (ks. taulukko 3). Kaikki 20 varhaiskasvattajaa vastasivat kysymykseen. Kaikki varhaiskasvattajat olivat yhtä mieltä siitä, että tunne- ja turvataitokasvatuksella on lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen merkittävä positiivinen vaikutus. Ilmaisuja oli yhteensä 48.

Varhaiskasvattajien vastaukset	
Positiivinen vaikutus	20 ilmaisuja
Tunnetaidot	11 ilmaisuja
Vuorovaikutustaidot	7 ilmaisuja
Itsetunto	5 ilmaisuja
Turvallisuus	2 ilmaisuja
yht. 48 ilmaisuja	

Taulukko 3. Vaikutukset lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen teemoittain (ilmaisu)

Positiivinen vaikutus (20). Jokaisesta lomakkeesta löytyi yksi ilmaisu siitä, miten tärkeää tunne- ja turvataitokasvatus on ajatellen lapsen hyvinvointia ja kehitystä.

”Koen sen vaikuttavan lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen eheyttävästi ja voimaannuttavasti.”

”Ilman muuta vaikuttaa positiivisesti.”

Tunnetaidot (11). Lapsen tunnetaitojen ajateltiin kehittyvän tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla.

”..tunnistavat paremmin tunteitaan/toisten tunteita..”

”Auttavat selviytymään elämän haasteista, kun tunnetaitoja kehitetään pienestä asti, sekä hyväksymään erilaisia tunteita ja käsittelemään niitä.”

Vuorovaikutustaidot (7). Uskottiin, että tunne- ja turvataitokasvatus vaikuttaa positiivisesti lapsen vuorovaikutustaitoihin ja sosiaalisiin suhteisiin.

”..saa välineitä pärjätäkseen sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden kanssa.”

Itsetunto (5). Vastaajat uskoivat tunne- ja turvataitokasvatuksella olevan vaikutusta lapsen itsetuntoon ja sen kehitykseen. Tyypillisiä ilmaisuja olivat:

”Se luo... ja itsevarmuutta toimia erilaisissa tilanteissa.”

”Se tukee lapsen itsetunnon ja itseilmaisun kehittymistä.”

Turvallisuus (2). Tunne- ja turvataitokasvatuksen uskottiin lisäävän lapsen tunnetta turvallisuudesta.

”Ovat tärkeä osa turvallista kasvua!”

”Se luo turvallisuutta...”

Näiden vastausten pohjalta on oikeutettua todeta, että varhaiskasvattajat kokevat tunne- ja turvataitokasvatuksen tärkeänä lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta. Se vaikuttaa lapsen tunnetaitoihin ja sosiaalisiin taitoihin niitä edistävästi, ja nämä taidot nähdään tärkeänä tulevaisuudessa pärjäämisen kannalta. Tunne- ja turvataitokasvatuksella nähtiin olevan positiivinen vaikutus myös lapsen itsetuntoon ja itsevarmuuteen. Tähän liittyy vahvasti myös lapsen tunne turvallisuudesta, jonka uskottiin lisääntyvän tunne- ja turvataitokasvatuksen kautta.

6.9 Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus sosiaaliseen kehitykseen

Kysymyksellä 9 pyrittiin selvittämään varhaiskasvattajien ajatuksia siitä, miten tunne- ja turvataitokasvatus vaikuttaa lapsen sosiaaliseen kehitykseen (ks. taulukko 4). Kysymykseen vastasi kaikki 20 varhaiskasvattajaa. Kaikki vastauksista nousseet teemat ovat voimakkaasti kytköksissä lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 52.

Varhaiskasvattajien vastaukset		
Tunnetaidot 23	Vuorovaikutus 22	Turvataidot 7
yht. 52 ilmaisua		

Taulukko 4. Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja taitoihin teemoittain (ilmaisut)

Ilmaisut jaettiin pääluokkiin: tunnetaidot (23 ilmaisua), vuorovaikutus (22 ilmaisua) ja turvataidot (7 ilmaisua), jotka oli mahdollista jakaa vielä alaluokkiin.

Tunnetaidot (23 ilmaisua). Tunnetaidot-teema jaoteltiin neljään alaluokkaan: tunteiden ymmärtäminen ja hyväksyminen (9 ilmaisua), tunteista puhuminen (6 ilmaisua) tunteiden hallinta ja säätely (5 ilmaisua), ja tunteiden tunnistaminen (3 ilmaisua).

Tunteiden ymmärtäminen ja hyväksyminen (9). Lapsen sosiaalista kehitystä edisti varhaiskasvattajien mielestä se, että lapsi oppii ymmärtämään ja hyväksymään omia ja muiden tunteita.

”Kun pystyy käsittelemään ja hyväksymään omia tunteitaan, pystyy hyväksymään myös muiden tunteet.”

Tunteista puhuminen (6). Tunteista puhuminen nähtiin myös tärkeänä sosiaalisena taitona.

”...oppii ilmaisemaan omia tunteitaan muille, sanoittamaan itseään.”

Tunteiden hallinta ja säätely (5). Tärkeänä pidettiin myös lapsen kykyä hallita ja säädellä tunteitaan.

”Lapsi oppii...hillitsemään voimakkaita tunteiden purkauksia..”

Tunteiden tunnistaminen (3). Tunteiden tunnistamisen taidon koettiin tukevan lapsen sosiaalista kehitystä.

”Joidenkin lasten on vaikeaa tunnistaa eri tunteita.. Sen vuoksi tunne- ja turvataidot ovat todella tärkeä osa oppia myös sosiaalisia taitoja.”

Vuorovaikutus (22 ilmaisua). Vuorovaikutus-teema voitiin jakaa neljään alaluokkaan: toisten huomioon ottaminen (15), ristiriitatilanteet (3), vuorovaikutustilanteiden ymmärtäminen (2) sekä uskaltaminen ja rohkeus (2). Jopa 15 ilmaisun mukaan toisten huomioon ottaminen oli yksi tärkeimmistä sosiaalisista taidoista, jota tunne- ja turvataitokasvatuksella voidaan tukea.

Toisten huomioon ottaminen (15). Toisten huomioon ottamisen koettiin olevan yksi tärkeimmistä sosiaalisista taidoista, jota tunne- ja turvataitokasvatuksella voidaan tukea.

”..lapsi oppii tukemaan ja auttamaan ystävää.. kuuntelemaan, kehumaan, olemaan hyvä kaveri.”

”Toisten huomioon ottaminen ja empatia ovat erittäin tärkeitä taitoja.”

Ristiriitatilanteet (3). Kolmessa ilmaisussa nousi esille se, että lapsi oppii tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla selviytymään ristiriitatilanteista.

”Hän saa konkreettisia keinoja toimia ristiriitatilanteissa..”

Vuorovaikutustilanteiden ymmärtäminen (2). Tärkeäksi sosiaalseksi taidoksi koettiin se, että lapsi oppii ymmärtämään erilaisia vuorovaikutustilanteita ja miten niissä tulisi käyttäytyä.

”..ymmärtää paremmin muiden lasten/aikuisten tunteita ja toimintaa.”

Uskaltaminen ja rohkeus (2). Uskaltaminen ja rohkeus ovat sellaisia ”taitoja”, joi-
ta tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin edistävän.

”..ujo oppii uskaltamaan ja voittamaan itsensä..”

Turvataidot (7 ilmaisua). Turvataidot -teeman vastauksista oli löydettävissä kolme
alaluokkaa: luottamus aikuiseen (5), avun pyytäminen (2) ja itsensä puolustami-
nen (2).

Luottamus aikuiseen (5). Tärkeänä turvataitona sekä sosiaalisena taitona pidettiin
lapsen kykyä luottaa ja turvata aikuiseen.

*”Hän saa..rohkaisua ja neuvoja miten toimia jos ei pärjää itse tilanteessa
tai tunteiden kanssa.”*

Avun pyytäminen (2). Avun pyytämisen taito koettiin myös tärkeäksi.

”Sosiaalisissa taidoissa lapsi oppii..pyytämään itse apua.”

Itsensä puolustaminen (2). Tunne- ja turvataitokasvatuksen nähtiin edistävän lap-
sen rohkeutta puolustaa itseään.

*”Itsetunto kehittyy terveellä tavalla ja antavat keinoja itsensä ”puolustami-
seen” erilaisissa tilanteissa.”*

Erilaiset tunne- ja turvataidot ovat tärkeä osa sosiaalista kehitystä ja ne ovat tietyl-
lä tavalla jo itsessään sosiaalisia taitoja. Varhaiskasvattajien mukaan lapsi oppii
tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla ottamaan toiset huomioon sekä henkisellä
että fyysisellä tasolla. Erilaiset tunne- ja turvataidot tukevat vuorovaikutustaitoja
ja vuorovaikutustilanteiden onnistumista.

6.10 Tunne- ja turvataitojen oppimisen ja omaksumisen vaikutus lapsen itsetuntoon ja sen kehitykseen

Haluttiin tutkia varhaiskasvattajien ajatuksia siitä, miten tunne- ja turvataitojen oppiminen ja omaksuminen vaikuttaa lapsen itsetuntoon ja sen kehitykseen. Varhaiskasvattajat pohtivat vastauksissaan, miten tunne- ja turvataitojen oppiminen vaikuttaa lapsen itsetuntoon sekä miten lapsen hyvä itsetunto edistää myös mahdollisuutta hyväksyä muut ihmiset ja heidän tunteet (ks. taulukko 5). Tähänkin kysymykseen vastasivat kaikki 20 varhaiskasvattajaa. Ilmaisuja saatiin yhteensä 42.

Varhaiskasvattajien vastaukset		
Itsensä hyväksyminen	Toisten hyväksyminen	Hyväksytyksi tuleminen
21	14	7
yht. 42 ilmaisu		

Taulukko 5. Tunne- ja turvataitojen vaikutus lapsen itsetuntoon ja sen kehitykseen teemoittain (ilmaisut)

Pääluokiksi muodostuivat: itsensä hyväksyminen (21 ilmaisu), toisten hyväksyminen (14 ilmaisu) ja hyväksytyksi tuleminen (7 ilmaisu). Pääluokat oli jaettavissa vielä 2–4 alaluokkaan.

Itsensä hyväksyminen (21 ilmaisu). Hyvän itsetunnon rakentumisen kannalta oleellisinta oli varhaiskasvattajien mielestä hyväksyä itsensä. Teema voitiin jakaa neljään alaluokkaan: itsetuntemus ja -luottamus (10), tunteiden tunnistaminen ja hallitseminen (4), kaikki tunteet sallittuja (4) ja itsensä ilmaisu (3).

Itsetuntemus ja -luottamus (10). Tunne- ja turvataitojen kautta lapsen itsetuntemuksen ja -luottamuksen koettiin lisääntyvän.

”Kun osaa toimia sosiaalisesti hyväksyttävästi eri tilanteissa, se tuo itsetuntemusta.”

”Se vahvistaa lapsen tunnetta, että minä pärjään kun tiedän miten toimin.”

Tunteiden tunnistaminen ja hallitseminen (4). Omien tunteiden tunnistamisen ja niiden hallitsemisen koettiin vaikuttavan positiivisesti itsetuntoon ja itsensä hyväksymiseen.

”Voimakkaisiin tunnepurkauksiin löytyy eri keinoja (opetella) hallitsemaan ja hillitsemään..”

Kaikki tunteet sallittuja (4). Tunne- ja turvataitokasvatuksen kautta lapsi oppii, että:

”kaikki tunteet ovat sallittuja ja niitä saa tuntea”.

Itsensä ilmaisu (3). Myös itsensä ilmaisu nostettiin esille itsetunnon kehitystä tukevana tekijänä.

”..osaa ja pystyy kertomaan omista tunteistaan.”

Toisten hyväksyminen (14 ilmaisua). Vastauksista nousi esille, että hyvän itsetunnon omaava kykenee hyväksymään muut ihmiset ja heidän tunteensa, ja näitä taitoja tunne- ja turvataitokasvatus tukee ja vahvistaa. Alaluokiksi muodostuivat: huomioon ottaminen (6), hyvän käytöksen vaatimus (3), suvaitsevaisuus (3) ja luottamus aikuiseen (2).

Huomioon ottaminen (6). Kuuden ilmaisun mukaan toisten huomioon ottaminen kehittyi itsetunnon kehityksen myötä.

”Antaa tilaa toisten tunteille..”

Hyvän käytöksen vaatimus (3). Tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla lapsi oppii, mitä on hyvä käytös, ja osaa vaatia tätä myös muilta. Tähän tarvitaan myös hyvää itsetuntoa.

”Kun lapsi tietää minkälaista (hyvää) käytöstä häneltä vaaditaan ja osaa odottaa sitä myös muilta lapselle herää oikeudentunto.”

Suvaitsevaisuus (3). Tunne- ja turvataitojen oppimisen myötä syntyvän itsetunnon koettiin lisäävän suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä.

”..ymmärtää erilaisuuden, että se on sallittua..”

”Lapsi oppii toimimaan erilaisten ihmisten kanssa.”

Luottamus aikuiseen (2). Mikäli lapsi oppii luottamaan aikuiseen, uskaltaa hän kertoa enemmän tunteistaan, ja tällä tavoin itseluottamus kasvaa. Aikuiseen luottamista korostetaan turvataitokasvatuksessa.

”Kun lapsi oppii päiväkodissakin luottamaan aikuiseen, on kuin lottovoitto, kun ”pahan” paikan tullen osaa ja pystyy kertomaan omista tunteistaan.”

Hyväksytyksi tuleminen (7 ilmaisua). Itsensä ja toisten hyväksymisen lisäksi on tärkeää tulla myös itse hyväksytyksi. Ilmaisut voitiin jakaa kahteen alaluokkaan: yksilön tärkeys (4) sekä palaute ja ohjaus (3). Itsetunnon kannalta on tärkeää tulla hyväksytyksi.

Yksilön tärkeys (4). Tunne- ja turvataitokasvatuksen myötä lapsi ymmärtää, että jokainen on tärkeä – minä olen tärkeä, mikä edistää hyvän itsetunnon kehitystä.

”Ymmärtäminen muokkaa itsetuntoa ja sen kehitystä, minä olen hyvä ja muut ovat hyviä.”

Palaute ja ohjaus (3). Aikuisen palaute ja ohjaus oli vastaajien mukaan oleellista itsetunnon kehittymisen kannalta.

”Hyvä palaute oikeasta käytöksestä vahvistaa oikeaa.”

”Ja jos vahvistusta saadaan koko aika ympäriltä, lapsi oppii luottamaan, että asiat voivat sujua hyvin ja kääntyä parempaan.”

Vastaajien mukaan tunne- ja turvataitojen oppiminen vaikuttaa positiivisesti lapsen itsetunnon kehitykseen ja myös itseluottamukseen. Lapsi löytää ja hyväksyy itsensä ja alkaa uskoa itseensä. Lapsi oppii tunnistamaan ja nimeämään sekä ilmaisemaan tunteitaan, mikä lisää itsetuntoa. Kun lapsi alkaa tuntea ja hyväksyä itsensä, kykenee hän hyväksymään ja ottamaan huomioon muita hänen ympärillään. Myös hyväksytyksi tuleminen nähtiin olevan tärkeää itsetunnon kannalta. Palautteella ja ohjauksella oli vastaajien mukaan tässä teemassa suuri merkitys, kuten myös sillä palautteella, joka viestittää, että jokainen on tärkeä. Itsetunnon koettiin luovan hyvän pohjan muulle kehitykselle.

”Tukee ja vahvistaa, lisää ymmärrystä itseään kohtaan. Joka toki ”kantaa hedelmää” aikuisiälle asti.”

6.11 Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsiryhmän toimintaan ja lasten väliseen vuorovaikutukseen

Kysymyksellä haluttiin innoittaa varhaiskasvattajia pohtimaan, miten tunne- ja turvataitokasvatus päivähoitossa vaikuttaa koko lapsiryhmän toimintaan ja lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen (ks. taulukko 6). Monissa vastauksissa pohdittiin aluksi, minkälaisia taitoja lapsi oppii tunne- ja turvataitokasvatuksen kautta. Myös nämä pohdinnat on otettu analyysiin mukaan, vaikka ne eivät suoranaisesti vastaa kysymykseen. Niillä on vaikutusta varhaiskasvattajien vastauksiin liittyen itse kysymykseen. Kaikki 20 varhaiskasvattajaa vastasivat tähän kysymykseen, ja ilmaisuja tuli yhteensä 44.

Varhaiskasvattajien vastaukset		
Vuorovaikutus ryhmässä 18	Ryhmän toiminta 15	Tunne- ja turvataidot 11
yht. 44 ilmaisua		

Taulukko 6. Tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikutus lapsiryhmän toimintaan ja lasten väliseen vuorovaikutukseen teemoittain (ilmaisut)

Päälluokiksi muodostuivat: vuorovaikutus ryhmässä (18 ilmaisua), ryhmän toiminta (15 ilmaisua) ja tunne- ja turvataidot (11 ilmaisua), jotka jaettiin vielä alaluokkiin.

Vuorovaikutus ryhmässä (18 ilmaisua). Teema jaettiin neljään alaluokkaan, joita ovat: välittäminen (9), avoimuus (5), samanarvoisuus/suvaitsevaisuus (3) ja kiusaamisen vähentäminen (1).

Välittäminen (9). Suurimpana positiivisena tekijänä vuorovaikutuksessa tunne- ja turvataitokasvatuksen myötä nähtiin välittäminen.

”Kun lapsiryhmä hitsautuu yhtenäiseksi ja pystytään puhumaan avoimesti... On hienoa huomata kun lapsi alkaa aidosti välittää <3”

Avoimuus (5). Tunne- ja turvataitokasvatuksen nähtiin lisäävän avoimuutta ryhmässä.

”..ryhmässä on turvallista keskustella omista tunteistaan.”

”Avoimuutta tuo, koska tunteiden tuominen esiin on sallittua.”

Samanarvoisuus/suvaitsevaisuus (3). Tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin lisäävän samanarvoisuutta ja suvaitsevaisuutta.

”..ollaan kaikkien kaveri.”

”Kaikista ei tarvi tykätä, mutta voidaan oppia tulemaan toimeen.”

Kiusaamisen vähentäminen (1). Yksi ilmaisu nosti esille sen, että tunne- ja turvataitokasvatuksen tavoitteena on kiusaamisen vähentäminen.

”Pyrkimyksenä ainakin on, että vähentäisi kiusaamista, koska lapsi pystyy asettumaan toisen tilalle..”

Ryhmän toiminta (15 ilmaisua). Ryhmän toimintaan tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin vaikuttavan pelkästään positiivisesti. Alaluokkia ovat: ryhmähenki (7), rauhallisuus (4), arjen helpottuminen (2) ja pienryhmien vaikutus (1).

Ryhmähenki (7). Seitsemän ilmaisun mukaan tunne- ja turvataitokasvatus vaikuttaa positiivisesti ryhmähenkeen.

”Se luo paremman ryhmähengen, kun ryhmässä on turvallista keskustella omista tunteistaan.”

Rauhallisuus (4). Ryhmän toiminnan koettiin olevan kokonaisuudessaan rauhallisempaa ja seesteisempää tunne- ja turvataitokasvatuksen myötä.

”..rauhottaa ilmapiiriä.”

”..ryhmän toiminta ja vuorovaikutus paranee ja rauhoittuu selkeästi.”

Arjen helpottuminen (2). Tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin helpottaneen arkea, koska lapset tulevat paremmin toimeen ja ryhmä toimii kokonaisuudessaan paremmin.

”Ryhmässä, jossa on tunnetaidot hallinnassa, on helppo toimia niin aikuisen kuin lapsenkin.”

Pienryhmien vaikutus (1). Yksi vastaajista nosti esille pienryhmien positiivisen vaikutuksen sekä yksilöön että ryhmän toimintaan.

”Kun jaetaan pienryhmiin niin jokaisella lapsella enemmän tilaa olla oma itsensä ja vuorovaikutuskin helpompaa.”

Tunne- ja turvataidot (11 ilmaisua). Tähän pääluokkaan valikoitui sellaiset ilmaukset, joissa pohdittiin tunne- ja turvataitoja, joilla koettiin olevan positiivinen vaikutus nimenomaan lapsiryhmän toimintaan ja keskinäiseen vuorovaikutukseen. Alaluokiksi nimettiin: tunteiden ilmaisu ja rohkeus (5), tunteiden tunnistaminen (2), tunteiden hallinta ja säätely (2) ja ristiriitatilanteet (2).

Tunteiden ilmaisua ja rohkeus (5). Tunteiden avoimen ilmaisun ja rohkeuden koettiin lisääntyneen tunne- ja turvataitokasvatuksen kautta, ja ne vaikuttivat positiivisesti lapsiryhmän toimintaan.

”..uskaltavat tuoda itseään paremmin esille niin päiväkodissa kuin vähitellen muuallakin.”

Tunteiden tunnistaminen (2). Kyky tunnistaa tunteita oli kahden ilmaisun mukaan lapsiryhmän toiminnan onnistumisen kannalta tärkeä taito.

”Toisen tunteiden tunnistaminen..tärkeä osa ryhmässä toimimisen taitoja.”

Tunteiden hallinta ja säätely (2). Myös tunteiden hallinnan ja säätelyn taidon koettiin vaikuttavan lasten väliseen vuorovaikutukseen.

”Lapset oppivat hillitsemään tunteitaan, erityisesti aggressiivisuutta ja siten ryhmän toiminta ja vuorovaikutus paranee..”

Ristiriitatilanteet (2). Kahden ilmaisun mukaan tunne- ja turvataitokasvatus vähentää ”konflikteja” ja ”lasten välisiä kahnauksia”.

Yhteenvedona tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin vaikuttavan pelkästään positiivisesti koko lapsiryhmän toimintaan ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Välittämisen ja avoimuuden todettiin lisääntyneen. Tunne- ja turvataitokasvatus oli vaikuttanut lasten suvaitsevaisuuteen ja lisännyt samanarvoisuuden tunnetta. Ryhmän toiminnan varhaiskasvattajat kokivat rauhoittuneen ja täten arjen helpotuneen. Ryhmähengen todettiin lisääntyneen. Tunne- ja turvataidot koettiin tärkeiksi taidoiksi koko ryhmän toiminnan ja lasten välisen positiivisen vuorovaikutuksen ja ilmapiirin näkökulmasta. Tärkeänä seikkana nostettiin esille se, että koko henkilökunnalta vaaditaan sitoutuneisuutta tunne- ja turvataitokasvatukseen, jotta se voisi toimia ryhmän toimintaa ja lasten välistä vuorovaikutusta edistävänä tekijänä.

6.12 Tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuutta lisäävät tekijät

Tarkoituksena oli kartoittaa, minkälaiset asiat varhaiskasvattajien mielestä lisäävät tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuutta päivähoidossa (ks. taulukko 7). Kaikki 20 varhaiskasvattajaa vastasivat tähän kysymykseen. Kysymys aiheutti paljon pohdintaa, ja ilmaisuja tuli yhteensä 56.

Varhaiskasvattajien vastaukset				
Perheen muutos	Muutos lapsissa	Lasten taustat ja lähtökohdat	Yhteiskunnan muutos	Päiväkotiolot
17	11	11	10	7
yht. 56 ilmaisua				

Taulukko 7. Tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuutta lisäävät tekijät teemoittain (ilmaisut)

Ilmaisut jaettiin viiteen pääluokkaan: perheen muutos (17 ilmaisua), muutos lapsissa (11 ilmaisua), lasten taustat ja lähtökohdat (11 ilmaisua), yhteiskunnan muutos (10 ilmaisua) ja päiväkotiolot (7 ilmaisua). Pääluokat jaoteltiin 3–4 alaluokkaan.

Perheen muutos (17 ilmaisua). Nykyajan perheellä nähtiin olevan vaikutusta tunne- ja turvataitokasvatuksen lisääntyneeseen tarpeeseen. Perheen muutos – pääluokka jaettiin neljään alaluokkaan: turvattomuus ja hektisyys (7), tunne- ja turvataitokasvatuksen laiminlyönti (7), taitojen heikkous vanhemmilla (2) ja pienentyneet perheet (1).

Turvattomuus ja hektisyys (7). Vastaajien mukaan turvattomuus ja hektisyys on lisääntynyt perheissä.

”Vanhemmilla ei ole aikaa lapsille – ei olla yhdessä – ei haluta ottaa vastuuta.”

”Lapset saavat päättää liiaksi asioita liian pienenä (turvattomuus).”

Tunne- ja turvataitokasvatuksen laiminlyönti (7). Myös tunne- ja turvataitokasvatuksen laiminlyönti oli seitsemän ilmaisun mukaan yleistä perheissä.

”..tunne- ja turvataitoja ei opeteta kotona joissakin perheissä ollenkaan.”

”Jotkut aikuiset/vanhemmat pitävät lapsiaan ”pumpulissa”, varotaan pettymyksiä ja negatiivisia tunteita.”

Taitojen heikkous vanhemmilla (2). Tähän liittyen löytyi kaksi ilmaisua vanhempien heikoista tunne- ja turvataidoista, jotka useimmiten johtavat tunne- ja turvataitokasvatuksen laiminlyöntiin.

”..vanhempien kyvyttömyys käsitellä tunneasioita.”

Pienentyneet perheet (1). Yhden vastaajan mukaan tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta lisää nykyajan pienentyneet perheet.

”Perheet ovat pienentyneet, kotona ei tarvi enää sisarusten kanssa harjoitella toimeen tulemistä.”

Muutos lapsissa (11 ilmaisua). Osa vastaajista koki lasten muuttuneen vuosien saatossa. Pääluokka jaettiin kolmeen alaluokkaan: taitojen heikkous (5), minäkeskeisyys (3) ja levottomuus/aggressiivisuus (3).

Taitojen heikkous (5). Vanhempien tunne- ja turvataitojen heikkouden nähtiin aiheuttavan lasten tunne- ja turvataitojen heikkoutta.

”..oikean ja väärän erottamisen puutteet..epäkohtelias käytös..”

Minäkeskeisyys (3). Kolmen ilmaisun mukaan lasten minäkeskeisyys on lisääntynyt.

”Lasten yleinen käyttäytymismalli: mulle heti kaikki tänne.”

Levottomuus/aggressiivisuus (3). Yleisesti ottaen varhaiskasvattajat kokivat lasten olevan entistä levottomampia ja aggressiivisempia, ja se lisää tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta.

”..raivokohtaukset lapsilla..”

Lasten taustat ja lähtökohdat (11 ilmaisua). Pääluokka jaettiin kahteen alaluokkaan: perhesuhteet ja -tilanteet (7) sekä kieli ja kulttuuri (4).

Perhesuhteet ja -tilanteet (7). Lasten vaikeilla perhesuhteilla ja -tilanteilla nähtiin olevan vaikutusta tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeen lisääntymiseen.

”Perheiden rikkonaisuus (usein kahdessa polvessa!)”

”Perhesuhteet, päihteidenkäyttö, väkivallan käyttö”

Kieli ja kulttuuri (4). Myös kielellä ja kulttuurilla nähtiin olevan tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeeseen yhteys.

”Maahanmuuttajataust. lapset”

Yhteiskunnan muutos (10 ilmaisua). Yhteiskunnan muuttuminen ja sen tämän hetkinen tila lisäsi vastaajien mukaan tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta päivähoidossa. Yhteiskunnan muutos –pääluokka oli mahdollista jakaa kolmeen alaluokkaan, joita ovat: media ja pelit (5), yleinen raakuus (3) ja hektisyys (2).

Media ja pelit (5). Viiden ilmaisun mukaan media ja pelit lisäävät tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta, koska lapset saavat niistä väärää ja epäsuotuisia malleja.

”Nykyään media on isossa osassa, lapset eivät opi leffoja katsomalla mikä on oikein ja väärin.”

Yleinen raakuus (3). Yhteiskunnan yleinen raakuus ja nähtiin tarvetta lisäävänä tekijänä.

”..yhteiskunnan muuttuminen uhkaavammaksi.”

”..tunnekylymyys”

Hektisyys (2). Samoin yhteiskunnan hektisyydellä koettiin olevan vaikutusta tarpeeseen.

”Nyky päivänä hektinen maailma”

Päiväkotiolut (7 ilmaisua). Päiväkotiolut olivat varhaiskasvattajien mukaan muuttuneet, ja niiden muutoksesta sai muodostettua kolme eri alaluokkaa: ryhmäkoot (4), kiusaamisen yleistyminen (2) ja päivien ajallinen kesto (1).

Ryhmäkoot (4). Päiväkotien ryhmäkoot koettiin liian suuriksi.

”Isot ryhmäkoot – paljon sosiaalisia kontakteja → tunne- ja turvataidot välttämättömiä.”

Kiusaamisen yleistyminen (2). Kiusaamisen koettiin yleistyneen päiväkodeissa, ja sen vähentämiseksi vaaditaan tunne- ja turvataitokasvatuksen lisäämistä.

”Kiusaamistilanteiden lisääntyminen”

Päivien ajallinen kesto (1). Päiväkodissa vietettävällä ajalla nähtiin olevan vaikutusta tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen.

”Se on tärkeää koska lapset viettävät päiväkodissa niin paljon aikaa ja juuri täällä oppivat miten olla vuorovaikutuksessa muidenkin kuin omien läheisten kanssa.”

Johtopäätöksinä voidaan mainita, että yhteiskunta, perhe, lapset ja päiväkodin rooli ovat muuttuneet huomattavasti aikojen saatossa. Yhteiskunta on muuttunut hektiseksi ja tunnekylmäksi paikaksi elää, mikä luo jo yleistä turvattomuutta. Entistä enemmän lapset kokevat turvattomuutta myös kodeissaan, koska vanhempien tunne- ja turvataidot ovat heikkoja tai tunne- ja turvataitokasvatusta laiminlyödään, mikä taas johtaa siihen, että lapset eivät opi näitä ensiarvoisen tärkeitä taitoja. Päiväkodeissa tapahtuneet ”muutokset” lisäävät osaltaan tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta. Ryhmäkoot ovat suuria ja lapset sekä heidän lähtökohtansa ryhmissä moninaisia. Päivähoidolla on tietyllä tavalla siis entistä enemmän haastetta sekä vastuuta lapsen tunne- ja turvataitojen edistämisessä.

6.13 Lasten perhesuhteiden ja taustan vaikutus tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeeseen varhaiskasvatuksessa

Kysymyksellä pyrittiin selvittämään varhaiskasvattajien ajatuksia siitä, miten lasten perhesuhteet ja taustat vaikuttavat tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen varhaiskasvatuksessa (ks. taulukko 8). Jokaisesta vastauksesta nousi selvästi esille, että lasten erilaiset perhesuhteet ja taustat vaikuttavat tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen. Vastauksissa pohdittiin, minkälaiset asiat perhesuhteissa ja taustoissa vaikuttavat tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen. Kaikki 20 varhaiskasvattajaa vastasi tähän kysymykseen, ja ilmaisuja saatiin yhteensä 28.

Varhaiskasvattajien vastaukset		
Perheen rakenne	Perheen sisältö	Tausta
13	10	5
yht. 28 ilmaisua		

Taulukko 8. Perhesuhteiden ja taustan vaikutus tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen teemoittain (ilmaisut)

Ilmaisut on jaettu kolmeen pääluokkaan: perheen rakenne (13 ilmaisua), perheen sisältö (10 ilmaisua) ja tausta (5 ilmaisua). Pääluokat on jaettu alaluokkiin.

Perheen rakenne (13 ilmaisua). Perheen rakenne –pääluokan alle muodostui neljä alaluokkaa: eroperheet ja rikkonaiset perheet (8), ihmiskontaktien määrä (2), vaikeat perhesuhteet (2) ja sisarukset/ainoa lapsi (1).

Eroperheet ja rikkonaiset perheet (8). Kahdeksan ilmaisua korosti eroperheillä ja rikkonaisilla perheillä olevan vaikutusta lapsen tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen päivähoidossa.

”On myös tärkeää että jos lapsi on rikkinäisestä perheestä jolla on paljon vaikeuksia, lapsi voisi puhua asioista esim. pk:n aikuiselle.”

Ihmiskontaktien määrä (2). Ihmiskontaktien määrän koettiin lisäävän tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta.

”Lapsella voi olla uusperheessä paljon enemmän uusia kontakteja..”

Vaikeat perhesuhteet (2). Ylipäänsä eri syistä johtuvat vaikeat perhesuhteet lisäsivät kahden ilmaisun mielestä tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta.

”Ongelmalliset perhesuhteet...vaikuttavat usein lasten käytökseen negatiivisesti ja taitoja hiotaan sitten pk:ssa.”

Sisarukset/ainoa lapsi (1). Yksi vastaaja koki, että sillä on vaikutusta tunne- ja turvataitokasvatukseen tarpeeseen, onko lapsella sisaruksia vai onko hän ainoa lapsi.

Perheen sisältö (10 ilmaisu). Perheen sisällöstä muodostettiin kolme alaluokkaa: tunne- ja turvataitojen olemassaolo/puuttellisuus (5), arvot (3) ja turvallisuus/turvattomuus (2).

Tunne- ja turvataitojen olemassaolo/puuttellisuus (5). Vanhempien olemassa olevat tai puutteelliset tunne- ja turvataidot vaikuttavat viiden ilmaisun mukaan lapsen tunne- ja turvataitokasvatukseen tarpeellisuuteen.

”Vanhemmilta saattaa itseltään puuttua taitoja ko. asioihin, jolloin niitä on vaikea siirtää lapselleen.”

Arvot (3). Kolme vastaajista koki perheen sisäisillä arvoilla olevan vaikutusta tarpeeseen.

”Eri perheissä erilaiset arvot. Ollaanko lasten kanssa arjessa yhdessä → keskustelut → pelit → leikit yms.”

Turvallisuus/turvattomuus (2). Perheessä koettu turvallisuus tai turvattomuus vaikuttaa myös tarpeeseen kahden vastaajan mukaan.

”..turvallinen kiintymyssuhde omiin vanhempiin helpottaa tunne-elämän kehitystä.”

Tausta (5 ilmaisu). Tausta jaettiin kahteen alaluokkaan: perhetausta (3) ja kulttuuri (2).

Perhetausta (3). Perhetaustalla vastauksissa tarkoitettiin niitä ”oloja”, joista lapsi on lähtöisin, ja tällä koettiin olevan vaikutusta tunne- ja turvataitokasvatukseen tarpeeseen.

”Vaikeimmissa perhetaustoissa todella tärkeää huomioida.”

”On niin paljon erilaisia perheitä. On ero – sosiaalitapauksia..”

Kulttuuri (2). Samalla tavoin kaksi vastaajista näki lapsen kulttuuritaustalla olevan yhteys tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeeseen.

”Eri kulttuurit vaikuttaa”

Vastauksista kävi ilmi, että lasten moninaiset perhesuhteet ja taustat vaikuttavat tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeeseen varhaiskasvatuksessa. Perheen rakenteella ja perheen sisäisillä asioilla koettiin olevan suurin vaikutus. Eroperheet ja rikkonaiset perheet nousivat esille tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta lisäävänä tekijänä. Vastauksissa näkyi myös vanhempien tunne- ja turvataitojen vaikutus siihen, kuinka paljon lapsi tarvitsee erityistä tukea omissa tunne- ja turvataidoissa. Lapsen taustalla, kuten perheoloilla ja kulttuurilla nähtiin olevan myös yhteys tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeeseen. Vastauksista nousi myös esille se, miten tärkeää avoimuus perheen tilanteesta ja taustasta päivähoidon työntekijöiden ja vanhempien välillä on puolin ja toisin, jotta lasta voidaan tukea tunne- ja turvataidoissa parhaalla mahdollisella tavalla

”Henkilökunnan ja lapsen suhteelle olisikin hyväksi olla mahdollisimman avoimia puolin ja toisin perheen kanssa.”

”Ja meidän olisi hyvä tietää mikä se tilanne on, rehellisesti.”

6.14 Vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa – kenen tehtävä?

Kysymys 14 liittyy vanhempien valmentamiseen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa. Kysymyksen asettelusta löytyy kaksi osakysymystä, joita tarkastellaan erillään selvyuden vuoksi.

6.14.1 Vanhempien valmennus lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa

Taulukossa 9 kuvataan varhaiskasvattajien vastauksia siitä, miten vanhempia tulisi valmentaa lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa. Tähän kysymykseen vastasi 15 varhaiskasvattajaa. Ilmaisuja tuli yhteensä 27.

Varhaiskasvattajien vastaukset		
Varhainen puuttuminen	Valmennus	Koulutus
13	8	6
yht. 27 ilmaisuja		

Taulukko 9. Vanhempien valmennus lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa teemoittain (ilmaiset)

Pääluokkia muodostui kolme: varhainen puuttuminen (13 ilmaisuja), valmennus (8 ilmaisuja) ja koulutus (6 ilmaisuja). Jokainen pääluokka jaettiin vielä kolmeen alaluokkaan.

Varhainen puuttuminen (13 ilmaisuja). Varhaisen puuttumisen alle muodostuivat alaluokat: yhteistyö osapuolten välillä (6), vanhempien puutteelliset taidot (4) ja varhainen tuki ja ongelmien ennaltaehkäisy (3).

Yhteistyö osapuolten välillä (6). Yhteistyö nähtiin tärkeäksi vanhempien valmennuksessa.

”Yhteistyö neuvolan + sos.työntekijöiden kanssa on hyvä asia.”

Vanhempien puutteelliset taidot (4). Vanhempien taidot koettiin puutteellisiksi, ja niihin tulisi tämän takia erityisesti kiinnittää huomiota jo varhaisessa vaiheessa.

”Usein lasten ongelmien taustalla on vanhempien epävarmuus..”

Varhainen tuki ja ongelmien ennaltaehkäisy (3). Tärkeänä pidettiin vanhempien varhaista tukea, joka mahdollistaa ongelmien ennaltaehkäisyn.

”Jos asiaan panostettaisiin tässä vaiheessa (vanhempien koulutus – kunnollinen) ongelmia ei syntyisi näin paljon. Sama raha, mikä nyt panostetaan psykologeihin ym. terapioihin voitaisiin satsata jo neuvolavaiheessa. Ennen lapsen syntymää.”

Valmennus (8 ilmaisua). Valmennus jaettiin kolmeen eri alaluokkaan: vanhempainillat (3), neuvot ja vinkit (3) ja keskustelu (2).

Vanhempainillat (3). Valmennusta voitaisiin antaa vanhempainilloissa.

”Esim. vanhempainiltojen kautta”

Neuvot ja vinkit (3). Vastaajat kokivat, että perhettä tukevien tahojen tulisi antaa vanhemmille vinkkejä ja neuvoja tunne- ja turvataitokasvatuksen toteuttamisessa.

”Pk voi tukea ja antaa vinkkejä jos huomataan, että taidoissa on puutteita..”

”Neuvolasta neuvoja..”

Keskustelu (2). Keskustelun koettiin olevan yksi osa vanhempien valmennusta lasten tunne- ja turvataitojen tukemisessa.

”Neuvolassa asiasta voitaisiin myös keskustella.”

”..keskusteluiltoja”

Koulutus (6 ilmaisua). Pääluokka koulutus jaettiin myös kolmeen alaluokkaan, joita ovat: asiantuntijaluennot (4), kerhot (1) ja suora puhe (1).

Asiantuntijaluennot (4). Vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että vanhemmat saisivat kunnollista koulutusta lapsen tunne- ja turvataitojen tukemiseen.

”Tietoa asiansa osaavilta ihmisiltä! Paljon.”

Kerhot (1). Yhdessä vastauksessa mainittiin, että kerhoissa olisi mahdollisuus kouluttaa vanhempia.

”Halukkaille vanhemmille (ja miksei muutama pakollinen kerta kaikille) jonkinlaisia kerhoja/tapaamisia aiheeseen liittyen useamman kerran.”

Suora puhe (1). Yksi ilmaisu korosti suoran puheen merkitystä vanhempien koulutuksessa.

”Suoraa puhetta! Ei mitään kukkahattulätinää..”

6.14.2 Kenen tehtävä on vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa?

Toisella osakysymyksellä haluttiin kartoittaa varhaiskasvattajien ajatusta siitä, kenelle vanhempien valmentamisen tehtävä kuuluu. Varhaiskasvattajien ilmaisut näkyvät kuviossa 8. Tähän kysymykseen vastasi 17 varhaiskasvattajaa. Ilmaisuja saatiin yhteensä 30.

Kuvio 8. Vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa – kenen tehtävä? (ilmaisut)

Vanhempien valmentamisen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa koettiin olevan neuvolan (13), päivähoiton (9), koulun (4), yhteisvastuullinen (1), sosiaalityöntekijöiden (1), asiantuntijoiden (1) ja perhetyöntekijän (1) tehtävä.

Vastaajista hieman yli puolet oli sitä mieltä, että vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa kuuluu neuvolalle jo ennen lapsen syntymää sekä lapsen ollessa hyvin pieni (13). Osa vastaajista mainitsi tehtävän kuuluvan päivähoitolle joko kokonaan tai osittain (9), ja joidenkin vastaajien mukaan tehtävä kuuluu koululle siinä vaiheessa, kun lapset ovat kouluikäisiä (4).

Yksi vastaaja koki vanhempien valmentamisen olevan yhteisvastuullinen tehtävä (1). Tällä tarkoitettiin sitä, että vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa kuuluu mille tahansa taholle, joka sen tarpeen ensimmäisenä huomaa. Mainintoja oli myös tehtävän kuulumisesta sosiaalityöntekijöille (1) ja asiantuntijoille (1) silloin, kun esimerkiksi päivähoiton tai neuvolan resurssit eivät riitä vanhempien tukemiseen siinä määrin, kun he sitä tarvitsisivat. Yksi vastaajista ehdotti, että päivähoitossa ja neuvoloissa voisi olla oma perhetyöntekijä

(1), jonka tehtävänä olisi vanhempien valmentaminen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että varhainen puuttuminen nähdään tärkeänä kokonaisuutena liittyen vanhempien valmennukseen lapsensa tunne- ja turvataitojen tukemisessa. Oleellista on myös vanhempien kunnollinen kouluttaminen sekä ”kevyempi” valmentaminen, joka koetaankin suurimmassa osassa vastauksista päivähoidon tehtäväksi. Suurin osa vastaajista koki vanhempien valmentamisen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa neuvolan tehtäväksi, ja toiseksi tärkeimpänä tahona nähtiin päivähoito. Kolmanneksi merkittävämpänä tahona vanhempien valmentamisen kannalta nähtiin koulu. On kuitenkin oleellista, että vastaajat mainitsivat vastauksissaan enimmäkseen useamman kuin yhden tahon, jonka vastuulla vanhempien valmentaminen on. Yhteistyö ja ”jatkumo” eri tahojen ja toimijoiden välillä koettiin ensiarvoisen tärkeäksi.

”Kyllä prosessi pitäisi aloittaa jo äitiysneuvolasta ja siitä eteenpäin ihan kouluun asti. Lasten kasvun mukana.”

6.15 Tunne- ja turvataitokasvatuksen koulutuksen ja osaamisen kehittämisen tarve

Kyselylomakkeen lopussa haluttiin kartoittaa varhaiskasvattajien kokemusta siitä, minkälainen tarve tunne- ja turvataitokasvatuksen koulutukselle ja osaamisen kehittämiseksi on (ks. taulukko 10). Tärkeimmäksi huomioksi vastauksista nousi, että lähes kaikkien (16 ilmaisua) mukaan tarvetta koulutukselle on kovasti. Kysymykseen vastasivat kaikki 20 varhaiskasvattajaa. Koulutuksen tarvetta perusteltiin ja pohdittiin monesta eri näkökulmasta. Ilmaisuja tuli yhteensä 23 (näihin ei ole laskettu ilmaisuja koulutuksen tarpeellisuudesta).

Varhaiskasvattajien vastaukset		
Työntekijöiden valmiudet 13	Käytännön työ 6	Koulutuksen sisältö 4
yht. 23 ilmaisua		

Taulukko 10. Tunne- ja turvataitokasvatuksen koulutuksen tarve teemoittain (ilmaisut)

Perustelut ja pohdinnat koulutuksen tarpeesta jaettiin kolmeen pääluokkaan: työntekijöiden valmiudet (13 ilmaisua), käytännön työ (6 ilmaisua) ja koulutuksen sisältö (4 ilmaisua), jotka oli mahdollista jakaa vielä alaluokkiin.

Työntekijöiden valmiudet (13 ilmaisua). Työntekijöiden valmiuksilla koettiin olevan yhteys koulutuksen tarpeeseen. Työntekijöiden valmiudet jaettiin neljään eri alaluokkaan: lisäkoulutukset (5), alkuperäinen koulutus (3), tieto-taito (3) ja oma aktiivisuus (2).

Lisäkoulutukset (5). Vastaajista viisi totesi, että lisäkoulutuksia on jonkin verran ollut, ja vastauksissa pohdittiin niistä saatua hyötyä.

”Asiat ovat tuttuja, mutta aina välillä on hyvä koulutuksen avulla pysähtyä miettimään omia toimintamalleja ja päivittää niitä.”

”Aika moni on käynyt mm. Askeleittain koulutuksen ja toivoisin kaikkien kasvattajien poimivan sieltä hyviä malleja.”

Alkuperäinen koulutus (3). Alkuperäisellä koulutustaustalla koettiin olevan vaikutusta työntekijän valmiuksiin tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutuksessa – kommentteja oli sekä positiivisia (1) että negatiivisia (2).

”Oma koulutukseni on antanut paljon yleistä tietoa..”

”Itse koen, että oma koulutukseni (sosionomi amk) ei ainakaan tuo osaamista.”

Oma aktiivisuus (2). Kaksi vastaajista koki, että omalla aktiivisuudellakin pääsee jo pitkälle.

”Tietoa on kyllä tarjolla, jos vain viitsii ottaa selvää.”

Tieto-taito (3). Ajatukset työntekijöiden tieto-aidosta olivat osittain ristiriitaisia.

”Mielestäni hyvä tieto-taito päivähoidon henkilökunnalla.”

”Valmiudet ovat hyvin erilaiset eri työntekijöiden kesken!”

Käytännön työ (6 ilmaisua). Käytännön työ –teema jaettiin kolmeen alaluokkaan: arjen työ (3), yhteiskunnan muutos (2) ja resurssit (1).

Arjen työ (3). Kolme ilmaisua korosti, että koulutuksen lisäksi käytännön työn tekeminen opettaa paljon ja

”arkiälyllä pääsee jo pitkälle”.

Yhteiskunnan muutos (2). Kahden vastaajan mielestä yhteiskunnan muutos näkyy käytännön työssä ja vaikuttaa tätä kautta nimenomaan tunne- ja turvataitokasvatuksen lisäkoulutuksen tarpeeseen; lisäkoulutus koetaan

”tätä päivää vastaavaksi”.

Resurssit (1). Yksi vastaaja nosti esille päivähoiton resurssipulan:

”Koulutusta on ollut, mutta kentällä resurssit ei aina riitä. Isot ja levottomat ryhmät. Ryhmissä useampi maahanmuuttaja ja erityislapsia.”

Koulutuksen sisältö (4 ilmaisua). Myös itse koulutukselle asetettiin toivomuksia ja vaatimuksia. Koulutuksen sisältö jaettiin kahteen alaluokkaan: konkreettiset menetelmät ja neuvot (3) ja kouluttajat (1).

Konkreetitiset menetelmät ja neuvot (3). Kolme ilmaisua korosti koulutusten konkreettisuuden merkitystä.

”Ei pelkkiä puheita vaan myös konkreettista tietoa/neuvoa/apua.”

”Ja nimenomaan koulutusta, jossa tarjotaan oikeita tapoja ja menetelmiä, ei vain yleistä puhetta, jonka kaikki jo tietävät.”

Kouluttajat (1). Yksi vastaaja nosti esille tähän liittyen kouluttajien ammattitaidon merkityksen.

”Osaavia ja tietäviä kouluttajia tarvitaan edelleen.”

Tunne- ja turvataitokasvatuksen lisäkoulutus ja osaamisen kehittäminen koetaan erittäin tärkeänä. Vaikka monet vastaajista olivat sitä mieltä, että varhaiskasvattajilla on olemassa jo hyvä tieto-taito sekä työn kautta saatua kokemusta tunne- ja turvataitokasvatuksesta, olisi lisäkoulutukselle silti tarvetta.

”Liikaa ei voi milloinkaan kouluttautua tälläkään saralla!!!”

Lisäkoulutus koetaan ylipäänsä aina tärkeänä, koska se avaa uusia näkökulmia ja tuo uusia tapoja toimia työssä. Koulutukselta toivotaan konkreettisia neuvoja ja menetelmiä arjen työhön.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä tunne- ja turvataitokasvatukseen vaasa-laisten varhaiskasvattajien avulla. Tavoitteena oli tutkia aihetta kolmesta eri näkökulmasta käsin: miten tunne- ja turvataitokasvatus toteutuu, mikä on sen merkitys lapsen hyvinvoinnin kannalta ja mikä vaikuttaa tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen.

Vastauksista voitiin päätellä tunnekasvatuksen olevan kyselyyn vastanneille turvataitokasvatusta tutumpi käsite, ja tunnekasvatuksessa käytetäänkin enemmän sen tueksi tarkoitettuja ohjelmia, kuten Askeleittain. Turvataitoihin liittyviä ilmaisia löytyi vastauksista paljon, mutta vastaajat eivät osanneet yhdistää niitä turvataitokäsitteeseen. Tästä on mahdollista päätellä, että turvataitokasvatusta toteutetaan päiväkodeissa, mutta sitä ei ole varsinaisesti nimetty turvataitokasvatukseksi.

Tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin näkyvän monenlaisissa tilanteissa läpi päivän. Vastaajien mielestä oli vaikeaa määritellä sen toteutuvan vain joissakin tietyissä tilanteissa. Vastausten perusteella tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan enemmän spontaanisti arkitilanteissa kuin suunnitellusti. Vastaajien mukaan tunne- ja turvataitokasvatuksessa hyödynnetään melko paljon erilaisia menetelmiä; eniten käytössä ovat keskustelu, sadut ja lorut, luovat menetelmät ja leikit.

Tunne- ja turvataitokasvatuksen koettiin vaikuttavan ainoastaan positiivisesti lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Vastausten mukaan lapsi oppii tunne- ja turvataitokasvatuksen kautta vuorovaikutustaitoja, tunnetaitoja ja turvataitoja, joilla koettiin olevan merkittävä vaikutus muun muassa lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja hyvän itsetunnon rakentumiseen. Tunne- ja turvataitojen kehittymisellä koettiin olevan positiivinen vaikutus lapsiryhmän toimintaan ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Tunne- ja turvataitokasvatuksen kautta opitut taidot lisäsivät ryhmässä muun muassa avoimuutta, suvaitsevaisuutta ja ryhmähenkeä; lapset oppivat välittämään toisistaan.

Nykypäivänä tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta varhaiskasvattajien mielestä lisää yhteiskunnan muuttuminen hektiseksi. Myös muutos ihmisten suhtautumisessa toisiin ihmisiin ja heidän tunteisiin lisää tarvetta tunne- ja turvataitojen tukemiselle. Tarvetta lisää myös turvattomuus perheissä. Turvattomuudella tarkoitettiin perheiden kiireisyyttä ja vanhempien omien tunne- ja turvataitojen heikkoa sekä näistä johtuvaa tunne- ja turvataitokasvatuksen laiminlyöntiä kotona. Myös vaikeiden perhesuhteiden nähtiin kasvattavan tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta.

Myös päiväkotiympäristöstä on löydettävissä tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeeseen vaikuttavia tekijöitä. Osaltaan tarpeeseen vaikuttavat suuret lapsiryhmät ja niissä lisääntynyt kiusaaminen. Lasten moninaiset taustat ja erilaiset lähtökohdat lisäävät kasvatuksen haasteita päiväkodin arjessa.

Varhaiskasvattajien mielestä vanhempia tulisi valmentaa lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa monin eri tavoin. Vanhempien omien tunne- ja turvataitojen tukeminen on tärkeä ennaltaehkäisy muoto, joka tulisi aloittaa jo ennen perheen perustamista. Vanhempien omat taidot lisäävät valmiuksia tukea lapsen tunne- ja turvataitojen kehittymistä. Vanhempia tulisi kouluttaa esimerkiksi asiantuntija-luentojen avulla sekä valmentaa keskustelun ja vanhempainiltojen kautta.

Vanhempien valmentaminen kuuluu varhaiskasvattajien mukaan enimmäkseen neuvolalle, päivähoidolle ja koululle. Vastauksista ilmeni, että vastuu vanhempien valmentamisesta kuuluu sille taholle tai tahoille, joiden palveluiden piiriin perhe kyseisellä hetkellä kuuluu; vastuu siirtyy lapsen kasvun mukana. Tärkeäksi koettiin yhteistyö eri tahojen välillä.

Varhaiskasvattajat kokivat, että tunne- ja turvataitokasvatuksen lisäkoulutusta tarvitaan. Koulutusta vastaajien mukaan on ollut jonkin verran ja varhaiskasvattajien tiedot ja taidot koettiin melko hyviksi. Ongelmalliseksi koettiin resurssien puute; ei ole aikaa eikä resursseja käyttää tieto-taitoa.

8 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön aihe on lähtöisin Vaasan ensi- ja turvakodin hankkeesta Lapselle vahvat verkostot. Saimme tietää tästä opinnäytetyön aiheesta opettajan ja hankkeen projektityöntekijän kautta. Aihe kiinnosti meitä kovasti, koska koimme sen olevan tärkeää ennaltaehkäisevää työtä lasten parissa ja uskoimme sen tukevan ammatillista osaamistamme. Tulevaisuudessa tulemme molemmat todennäköisesti tekemään lapsiin ja perheisiin liittyvää työtä. Aihe oli mielestämme ajankohtainen, koska tänä päivänä hyviä vuorovaikutustaitoja ja hyvää itsetuntoa arvostetaan ja vaaditaan aiempaa enemmän. Tunne- ja turvataitokasvatus edistää näitä taitoja ja vahvistaa lapsen omia voimavaroja.

Saimme tutkimusluvan Vaasan kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta huhtikuussa 2014, jonka jälkeen aloitimme opinnäytetyön työstämisen. Aiheen teoreettisen viitekehyksen rajaaminen oli haastavaa, koska niin moni eri asia vaikuttaa lapsen tunne- ja turvataitojen kehittymiseen, ja päinvastoin: hyvät tunne- ja turvataidot taas tukevat lapsen suotuisaa kehitystä monilla eri osa-alueilla. Mielestämme onnistuimme kuitenkin rajaamaan teoriakokonaisuuden siten, että se sisältää tunne- ja turvataitokasvatuksen kannalta tärkeimmät osa-alueet.

Kyselylomakkeemme pohjautuu opinnäytetyömme teoreettiseen viitekehykseen. Mielestämme kyselylomakkeen kysymysten sisällöt olivat tutkimusongelmia vastaavat. Toimme tutkimusongelmat esille myös kyselylomakkeessa, jonka olimme taustatietojen lisäksi jakaneet kolmeen eri osaan: toteutus, merkitys ja tarve. Vaikka kyselylomakkeen kysymykset olivat sisällöllisesti tarkoituksenmukaisia, olisi kysymystenasettelu voinut olla parempi ja kysymykset tarkemmin rajattuja. Vastauksista päätelimme, että muutamat vastaajat eivät olleet ymmärtäneet kysymystä tai kysymyksiä siten, kuin olimme ne tarkoittaneet.

Vastausprosentti oli tutkimuksessamme valitettavan pieni. Päiväkotien varhaiskasvatushenkilökunta ei joiltakin osin ollut kiinnostunut osallistumaan tutkimukseemme, mikä vaikuttaa osaltaan vastausten vähäiseen määrään. Saimme vastaa-

jilta palautetta kyselylomakkeen olevan liian laaja ja vaikeasti vastattava, mutta koemme edelleen kyselylomakkeen sisällön vastaavan tutkimuksen tarkoitusta. Meidän näkemyksemme mukaan näin laajaa tutkimuksen aihetta ei ole mielekästä tutkia pelkästään strukturoitujen kysymysten avulla, ja tutkimuksen kannalta oleellisia kysymyksiä olisi ollut mahdotonta saada mahtumaan lyhyeen kyselylomakkeeseen.

Tutkimustulokset olivat hyvin samansuuntaisia tekemämme työhypoteesin kanssa eli vastasivat olettamuksiamme. Melko yllättävää ja huolestuttavaa oli vastauksissa esille noussut resurssipula tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutuksessa.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää mielestämme tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytetyt avoimet kysymykset, joiden kautta vastaajilla oli mahdollisuus tuoda todellisia ajatuksiaan ja näkemyksiään kuuluviin. Myös varhaiskasvattajien vastausten samanlaisuus kertoo tutkimuksen luotettavuudesta ja pätevydestä.

Tunne- ja turvataitokasvatusta olisi tärkeää tutkia lisää myös jatkossa, koska etenkin turvataitokasvatuksesta on olemassa melko vähän tutkimustietoa. Mielestämme aihetta olisi mielenkiintoista tutkia havainnoinnin avulla: tutkija voisi esimerkiksi havainnoida lapsiryhmässä suunnitellusti toteutettavia tunne- ja turvataitokasvatustuokioita sekä lapsiryhmän ja varhaiskasvattajien toimintaa arjessa. Kyselylomakkeen vastaukset eivät välttämättä kerro sitä, miten asiat todellisuudessa ovat. Havainnoinnin avulla olisi mahdollista saada todenmukaisempi kuva tunne- ja turvataitokasvatuksen toteuttamisesta.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi sujui hyvin, ja olemme tyytyväisiä lopputulokseen. Yhteistyömme sujui hienosti läpi kaikkien työvaiheiden, ja koimme opinnäytetyön tekemisen antoisaksi yhdessä parin kanssa. Koemme opinnäytetyön tekemisen edistäneen ammatillista kasvuamme ja kehittäneen tutkimuksellista työotettamme. Yhteistyö opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa oli sujuvaa, ja saimme sitä kautta paljon hyviä ajatuksia ja ideoita työmme toteuttamisen tueksi.

Esittelimme tutkimuksemme tuloksia Lapselle vahvat verkostot –hankkeen loppuseminaarissa syyskuussa 2014, ja olemme tästä kokemuksesta kiitollisia.

LÄHTEET

- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki. Edita.
- Ensi- ja turvakotien liitto. Turvallinen vanhemmuus. 2014. Viitattu 27.3.2014. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/miesten-auttaminen/isakortit/turvallisuuden-tekija/turvallinen-vanhemmuus/>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Furman, E. 1993. Auta lasta kasvamaan. Helsinki. Nuorisopsykoterapia-säätiö.
- Gerhardt, S. 2004. Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle. Helsinki. Edita.
- Gren, J. 1994. Etik i pedagogens vardagsarbete. Tukholma. Liber.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.
- Järventausta, H., Moisala, M. & Toivakka, S. Tutkimalla oppii. Tutkimusentekopas. Helsinki. WSOY.
- Kajaanin Ammattikorkeakoulu. 2014. Kokemus ja käsitys. Viitattu 8.4.2014. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Kokemus-ja-kasitys>
- Kalliala, M. 2008. Kato mua. Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki. Gaudeamus.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut. Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki. WSOY.
- Koivula, U-M., Suihko, K. & Tyrväinen, J. 2002. Mission: possible. Opas opin-
näytteen tekijälle. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Kokkonen, M. 1996. Tunteiden kokemisesta tunteiden kohtaamiseen. Teoksessa Lapsesta aikuiseksi, 191-205. Toim. Pulkkinen, L. Jyväskylä. Atena.

- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2012. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki. Edita.
- L 18.5.1990/451. Laki lasten päivähoidosta. Säännös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 17.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- L 25.3.1983/304. Laki lasten päivähoidosta. Säännös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 1.4.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen M. 2005. Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Stakes.
- Lyytinen, H., Eklund, K. & Laakso, M-L. 1995. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan, 40-65. Toim. Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. Helsinki. WSOY.
- Mahkonen, S. 2012. Päivähoito ja laki. Helsinki. Edita.
- Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2011. Lapsen aika. Helsinki. WSOYpro.
- Peltonen A., Kullberg-Piilola T. & Kullberg-Turtiainen M. 2002. Tunnemuksu ja Mututoukka tunnetaito-ohjelma. Osa 1. Turvallisuus. Mitä on turvallisuus. Helsinki. Lasten Keskus.
- Perheen aika. 2013. Turvataidot kasvattavat lapsen itseluottamusta. Yle Puhe. Viitattu 8.10.2014. <http://areena.yle.fi/radio/1973678>
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Puolimatka, T. 2011. Kasvatus, arvot ja tunteet. Helsinki. Suunta-kirjat.
- Räihä, H. 2004. Perheen vuorovaikutus ja lapsen kehitys. Teoksessa Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa, 125-137. Toim. Keskinen, S. & Virjonen, H. Helsinki. Tammi.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Aineisto- ja teorialähtöisyys. Viitattu 8.4.2014. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Saarni, C. 2011. Emotional Development in Childhood. Viitattu 14.9.2014. <http://www.child-encyclopedia.com/documents/SaarniANGxp1.pdf>

Salo, S. 2012. Emotionaalisen saatavillaolon lisääminen päivähoitossa. Teoksessa Tunne minut. Turva ja tunteet lapsen silmin, 91-102. Toim. Kanninen, K. & Sigfrids, A. Jyväskylä. PS-kustannus.

Spock, B. & Parker, S. J. 2003. Järkevää lastenhoitoa. Helsinki. Otava.

STM. 2008. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007: 72. Viitattu 9.9.2014. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4044.pdf&title=Varhaiskasvatus_vuoteen_2020__Varhaiskasvatuksen_neuvottelukunnan_loppuraportti_fi.pdf

Takala, A. & Takala, M. 1980. Psykologinen kehitys lapsuusiässä. WSOY.

Taskinen, S. 2005. Esipuhe. Teoksessa Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali, 7-9. Stakes.

THL 2014. Varhaiskasvatus. Viitattu 24.3.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Vaasan ensi- ja turvakoti. 2014. Lapselle vahvat verkostot. Viitattu 10.9.2014. <http://www.vaasanturvakoti.fi/Sivut/Lapselle-vahva-verkosto.aspx>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes. Viitattu 1.4.2014. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf?sequence=1

VirtuaaliAmk. 2014. Otanta. Viitattu 8.4.2014. <http://www2.amk.fi/mater/tutkimusmenetelmat/kvantitat/kuvailu/otanta.htm>

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Hei!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Vaasan ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyömme aiheena on tunne- ja turvataitokasvatus. Tutkimukselamme haluamme selvittää lastentarhanopettajien sekä lastenhoitajien kokemuksia ja ajatuksia tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutuksesta, merkityksestä ja sen tarpeesta varhaiskasvatuksessa.

Tarve tälle tutkimukselle on syntynyt Vaasan ensi- ja turvakodin Lapselle vahvat verkostot –hankkeen kautta. Sekä hankkeen että tutkimuksen luotettavuuden kannalta keskeistä on, että kyselyyn tulee runsaasti vastauksia. Kyselyssä on avoimia kysymyksiä, ja näiden vastausten sisältö on erityisen merkityksellistä – ne kertovat juuri *sinun* kokemuksistasi ja ajatuksistasi liittyen tunne- ja turvataitokasvatukseen.

“Tunne- ja turvataidot perustuvat lasten ja nuorten oikeuksiin. Tunne- ja turvataitokasvatus on ennaltaehkäisevää toimintaa.” (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014.) Tunnetaidot tarkoittavat kykyä nimetä ja ymmärtää sekä omia että muiden tunteita. Tunnetaitokasvatus painottaa lapsen oikeutta kokea erilaisia tunteita. Tunteiden näyttämisen lisäksi tärkeää on oppia myös hillitsemään liian voimakkaita tunteenpurkauksia. Turvataidot liittyvät olennaisesti lapsen itsetuntoon sekä lapsen omien rajojen tunnistamiseen. Turvataidot voivat edistää lapsen toimintakykyä esimerkiksi kiusaamistilanteissa. Turvataitokasvatuksessa korostetaan sitä, että lapsi pystyisi kertomaan vaikeista asioista luotettavalle aikuiselle.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 15 minuuttia. Noudamme kyselyt kolmen viikon kuluttua jokaisesta ryhmästä erikseen. Kun olette vastanneet kyselyyn, voitte säilyttää lomakkeita omassa päiväkotiryhmässänne siihen saakka, kunnes noudamme ne teidän ryhmästänne. Kyselyyn vastataan nimettömänä, ja kukin kyselyyn osallistuva lastentarhanopettaja tai lastenhoitaja täyttää oman lomakkeensa

henkilökohtaisesti. Vastaukset käsitellään luottamuksella, ja ne tuhoetaan analysoinnin jälkeen.

Ystävällisin ja kiitollisin terveisin,

Henni Metsänranta

Ida-Maria Annala

Liite 2. Kyselylomake

Kyselylomake koostuu neljästä osasta. Ensimmäisessä osassa kysytään vastaajan taustatietoja. Toinen osa käsittelee tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutumista päiväkotiryhmässä. Kolmannessa osassa selvitetään tunne- ja turvataitokasvatuksen merkitystä vastaajan näkökulmasta. Viimeinen osa kartoittaa tunne- ja turvataitokasvatuksen tarvetta varhaiskasvatuksessa.

Avoimiin kysymyksiin vastataan omin sanoin ja kokonaisiin lausein. Vastausta voi tarvittaessa jatkaa paperin kääntöpuolelle. Merkitsethän tällöin kysymyksen numeron vastaukseen.

OSA 1

TAUSTATIEDOT

1. Ammattinimikkeesi: Lastentarhanopettaja Lastenhoitaja
2. Kauanko olet työskennellyt päivähoidon kentällä (ilmoita ajallisesti kokonaisina vuosina, esimerkiksi 2 vuotta): _____

OSA 2

TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSEN TOTEUTUS

3. Missä päivän tilanteissa tunne- ja turvataitokasvatus näkyy (esim. ruokailu, pukeminen, leikkihetket jne.)? Ja miten se näissä arjen tilanteissa ilmenee?

4. Kuinka usein tunne- ja turvataitokasvatusta toteutetaan päiväkotiryhmässä, jossa tällä hetkellä työskentelet?

5. Valitse vaihtoehdoista ne menetelmät, joita hyödynnätte tunne- ja turvataitokasvatuksessa:

Leikit	☐	Pelit	☐
Sadut ja lorut	☐	Liikunta	☐
Sadutus	☐	Tunnekortit	☐
Keskustelu	☐	Luovat menetelmät (taide, musiikki & draama)	☐

Muu, mikä/mitkä? _____

6. Käytätkö/ käytetäänkö päiväkotiryhmässäsi tunne- ja turvataitokasvatuksen välineenä jotakin valmista, sitä varten kehitettyä ohjelmaa (kuten Askeleittain, Tunnemuksu tai Turvataitoja lapsille)? Mitä?

7. Miten lapsen yksilöllisyys (ikä, sukupuoli, temperamentti, luonteenpiirteet, tausta jne.) huomioidaan tunne- ja turvataitokasvatuksessa?

OSA 3

TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSEN MERKITYS

8. Miten koet tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikuttavan lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen?

9. Miten mielestäsi tunne- ja turvataitokasvatus edistää lapsen sosiaalista kehitystä? Millaisia sosiaalisia taitoja lapsi oppii tunne- ja turvataitokasvatuksen kautta?

10. Miten tunne- ja turvataitojen oppiminen ja omaksuminen muokkaa lapsen itsetuntoa ja sen kehitystä?

11. Miten koet päiväkotiryhmässä toteutuvan tunne- ja turvataitokasvatuksen vaikuttavan lapsiryhmän toimintaan ja lasten väliseen vuorovaikutukseen?

OSA 4

TUNNE- JA TURVATAITOKASVATUKSEN TARVE

12. Mitkä asiat mielestäsi lisäävät tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuutta varhaiskasvatuksessa?

13. Miten koet lasten erilaisten perhesuhteiden ja taustojen vaikuttavan tunne- ja turvataitokasvatuksen tarpeellisuuteen varhaiskasvatuksessa?

14. Miten vanhempia tulisi mielestäsi valmentaa lapsen tunne- ja turvataitojen tukemisessa? Kenen tehtävä se voisi mielestäsi olla?

15. Millaisena koet varhaiskasvattajien koulutuksen ja osaamisen kehittämisen tarpeen liittyen lapsen tunne- ja turvataitojen tukemiseen?

Kiitos kyselyyn vastaamisesta!

Vaasan kaupunki – Vasa stad

Kasvatus- ja opetusvirasto
Verket för fostran och utbildning
Varhaiskasvatusosasto / Avdelningen för småbarnsfostran

Päätös - Beslut

30.4.2014

Viranhaltija- Tjänsteinnehavare

Varhaiskasvatusjohtaja - Direktören för småbarnsfostran

Pykälä - Paragraf

34/2014

Dno - Dnr

Esittelijä - Föredragande lg

Asia - Ärende

Tutkimuslupa/Henni Metsänranta, Ida-Maria Annala

Esitys - Förslag

Vaasan ammattikorkeakoulussa sosionomiksi opiskelevat Henni Metsänranta ja Ida-Maria Annala anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten.

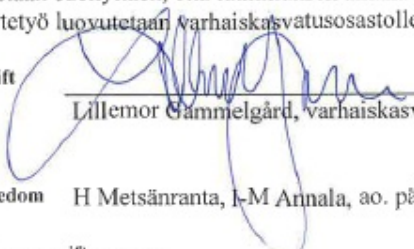
Opinnäytetyön aiheena on "Tunne- ja turvataitokasvatus Vaasan päiväkodeissa - toteutus, merkitys ja tarve". Tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia ja ajatuksia tunne- ja turvataitokasvatuksen toteutuksesta, merkityksestä sekä sen tarpeesta varhaiskasvatuksessa.

Tutkimus toteutetaan [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED] ja [REDACTED] päiväkodeissa, joissa työskenteleville lastentarhanopettajille ja lastenhoitajille jaetaan lomake kyselyyn vastaamista varten.

Anomus ja tutkimussuunnitelma asiakirjoissa.

Päätös - Beslut

Tutkimuslupa myönnetään edellyttäen, että tutkimuksen aikana noudatetaan salassapitovelvollisuutta ja että valmis opinnäytetyö luovutetaan varhaiskasvatusosastolle (paperiversiona).

Allekirjoitus - Underskrift

Lillemor Gammelgård, varhaiskasvatusjohtaja

Tiedoksianto - För kännedom H Metsänranta, I-M Annala, ao. päiväkodit

Lisätietoja antaa – Tilläggsuppgifter ges av

Lillemor Gammelgård, varhaiskasvatusjohtaja, 325 2660

Otteen oikeaksi todistaa

Utdragets riktighet bestyrker _____

Oikaisuvaatimusohje - Anvisning för rättelseyrkande

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen alla mainitulle viranomaiselle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista:

Den som är missnöjd med detta beslut kan inom 14 dagar från delfändet av beslutet framställa ett skriftligt rättelseyrkande till:

Varhaiskasvatus- ja perusopetuslautakunta
PL 2, Vaasanpuistikko 16
65100 VAASA

Nämnden för småbarnsfostran och grundläggande utbildning
PB 2, Vasaesplanaden 16
65100 VASA